

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2

ՏՆՅՐԱՏԻ
ԵԺԱՆԱԳԻՆ
ԻՐԱԴԱՐԱՆ

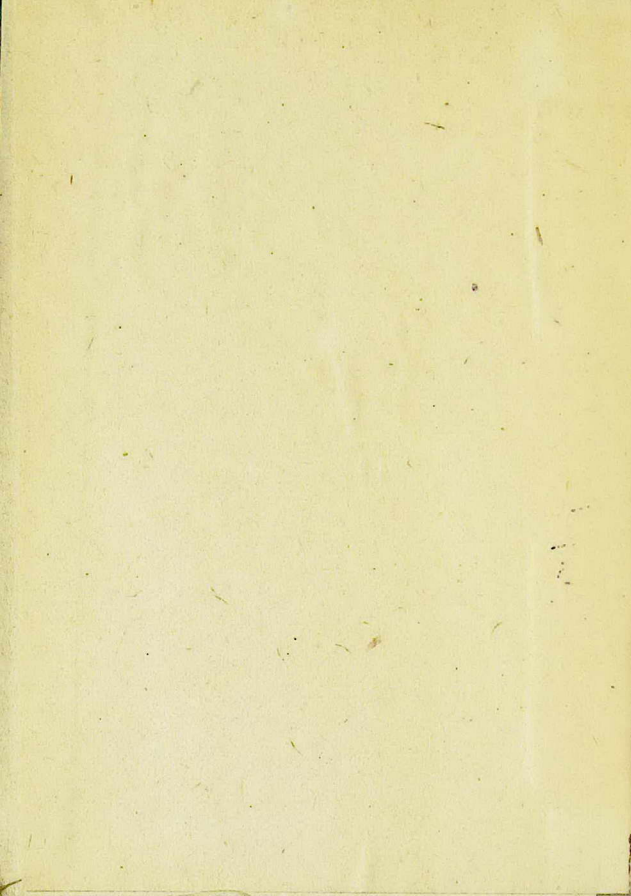
№ 1-2

№ 1-2

ՀՈՎԷ. ԲՈՒՄՆԱՆՅԱՆ

ԳՈՆԵՄՆԵՐ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՁՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 193

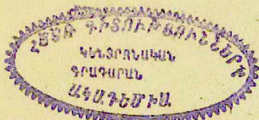

ՀՈՎԷ ՔՈՒՄԱՆՑԱՆ

Պ Ո Ե Մ Ն Ե Ր

Մ Ս Բ Ո Ն
ԼՈՌԵՆՏԻ ՍԱԳՈՆ
ՀԱՌԿԶՁՆՔ
Ա Ն Ո Ւ Տ

A 7-19/42
8287

Պատ. խմբագիր Յե. Գաբրիել
Տեխ. խմբագիր Տ. Խաչվանյան
Մրցազոյի Սոս Հակոբյան, Վ. Մանուկյան

Հրատար Ք 2747, Գլավլիտ Ք 3310(բ),
պատվեր Ք 3086, տիրաժ 5000. Գեո-
գրաֆի պարան, ստ. Ֆ. 6 72X105, մեկ
ապ. Թերթում 102.400 ապ.նը. հանձնված
և արապրու թյան 5/X 1933 թ. ստորա-
գրված և ապագրու թյան 13/X 1933 թ.

Յ Ե Ր Կ Ո Ւ Խ Ո Ս Կ

Բանաստեղծ Հովհ. Թումանյանը ծնվել է 1869 թվին, Լոռվա ջրջանի Գսեղ գյուղում:

Նրա հայրը քահանա յերս Թումանյանի առաջին ուսուցիչը յեղել է գյուղական տիրացուն, իսկ այնուհետև նա սովորել է Ստեփանավանում (նախկին Ջալալ-Ողլի): Վերջացնելով գալառային կրթական հիմնարկների «դասընթացը», Թումանյանն անցնում է Թիֆլիս: Այստեղ նա ընդունվում է Ներսիսյան դպրոց, բայց չէ ավարտում: Սկսվում են բանաստեղծի կյանքի չարքաչ որերը: Գրագրի պաշտոնով նա յերկտը ժամանակ ծառայել է կոնսիստորիայում, կատարել է այլ և այլ գործեր: Սկսել է գրել չափ հասակից, իսկ 18 տարեկան ժամանակ լույս է տեսել նրա բանաստեղծությունների առաջին զբոսը:

Հայ հասարակական կյանքում 1880—90-ական թվականներն ունեն իրենց առանձին տեղը:

Այդ այն ջրջանն է, յերբ արդյունաբերական կապիտալիզմի զարգացումն Անդրկովկասում հասնում է մեծ չափերի:

Յերկրի ներսում կենտրոնական դեմքը դառնում է արդյունաբերական-առևտրական կապիտալի ներկայացուցիչը: Սկսում է փոքրանալ արհեստավորության տեսակարար կշիռը քաղաքային տնտեսության մեջ: Արտյանի ժամանակաշրջանի համեմատությամբ 1880—90-ական թվականներին հայ գյուղի սոցիալ-տնտեսական կացությունը փոխվել էր հսկայական չափով: Արտյանի փողք ջննադատող գյուղացին այժմ վերջնականապես կանգնել էր կապիտալիստական ջրջանի ղերտավորման ճանապարհի վրա: Այդ գյուղացու ֆեոդալական ժամանակներում շառատությունը ու փարթամությունը՝ հայտնի կյանքը տեղի յ տալիս փողային տնտեսության առաջ:

Գյուղական վաշխառուտկան բուրժուազիա, ցարական ազմի-նիտարացիա, ազգային հողերականություն — ահա այն դասակարգային ուժերը, վորոնք Համբոյին ստիպել են, գյուղում տնտեսող-

Թյունը կորցնելուց հետո, բռնել քաղաքի ճանապարհը և վաճառել իր վորդուն Թրֆլիսի հասարակութեանը դեռ վաղ ժամանակներէն ծանոթ բազաղ Արանձըն Թումանյանի ստեղծագործութեան առաջին տարիները զուգարդիպել են վրոհըյալ տեղաշարժերին Ճիշտ կլինի, յետե ասնոք, վոր մեծ բանաստեղծն աղբեց և անսով դյուզական տնտեսութեան հին սրտեմի քայքայումը և բուրժուական հարաբերությունները հաստատումը նրա վողջ ստեղծագործութեանն արդյունք և պերկու գարի» բաղիման Ահա ինչու հեղինակի իսկ ընտրմամբ, ինքը դանվել և «յերկու գարի, յերկու սարի» արանքում:

Սույն ժողովածույլ մեջ ապագրված գրվածքները պատկանում են բանաստեղծի պոեմները շարքին Այդ պոեմների նյութը Թումանյանի ապրած ժամանակաշրջանի դուրսն է, այդ դյուզի կենցաղը, սովորութեանները, դյուզացու վրձակը և նրա դատողութեանները ստեղծված կացութեանից դուրս դարձ մասին Ահա վասիկ ինքը տարեկան «ժբ ու դուրեկան» Մարոն «Մարերի վիթխարի» հովիթն ամոսնանում և յերեխայի հետ Մարոն փախչում և Կարոյի տանից հոր մտ, բայց նա դուրս և զպտում Մարոյին, վորովհետև «ժբուակի և հոր անունը» Այսպես և մտածում նաև դուրս վողջ հասարակութեանը և Մարոյի դեպքը յեզակի չե Խեղադարձիլուց հետո նա իրեն նետում և ձորը Այդպիսով հաղթանակում էյն ջրփայտի բիրտ ու վայրենի սկզբունքները:

Գյուղի դարավոր իդիոտիզմը ու հետամնացութեան արդյունքն և մարդկային այս անմեղ զոհը, վոր դարձել և Թումանյանի խիստ հուզական պոեմը նուրբը:

Բանաստեղծը դյուզական կենցաղի ջատագովը չե նա չի իդեալականացնում այդ կենցաղը. նրա յերկերից բոլորով միակ և խոր իզգրակացութեանն այն և, վոր անհրաժեշտ և ժխտել այդ կենցաղը կուզէր կողմերը փրկել բոլոր կենտունակ մարդկանց անխուսափելի կործանումից և սրտապալ վերաբերմունք ունենալ դեպի զոհերը՝ լինեն ծնող, թե յերեխա, լինեն ամենը թե մեղավոր Թումանյանը դատապարտում և պատճառը և պարտական կանգնում որչեկտով իրականութեանը կուզ դնացած մարդկանց:

Իրականութեան զոհերից մեկ ուրիշը լուսկի Սաքոն է նրա արտաքընի նկարագիրը տալիս, Թումանյանը, կարծեմ, նպատակ և ունեցել կերտել նահապետականութեանը մարմնացնող աժդահայի

տիպը Յե՛վ Կարոն և՛ Սաքոն — այդ նահապետականութեան ծնունդն են:

Իր յերևակայութեամբ բանաստեղծը վերածնում և անցյալի սիրելի հերոսներին, իբր թերևս ու հովիվներին, վորոնք ապրել են նախահայրտալիստական դարդում և վայելել են շահագրգռ օւ յերջանիկ կյանքի՝ բոլոր բարբերները: Ֆիզիկապես — անհաղթելի, հասակով — սար, ձայնով — ձորեր դրդացնող — ահա նահապետական անտեսակարգի մարդու արտաբերն տառնձնահատկութիւններէջ մի քոնքսը: Իր հոգեբանութեամբ և մտածողութեամբ Սարոն կանգնած է դարգացման ցածր սափնանի վրա: Տնխնիկալի պոխմալով վիճակը, հասարակական կյանքի հետամնացութեանը, սոցիալական թուշլ շերտավորումը պայմանավորել են Սաքոյի մտածողութեան և հոգեկան ապրումները կրօնական, անխմբատական ելությունը: Ճիզիկապես ասդա՛ն — նոյնպէս ասդահա յե իր հոգեբանութեան և մտածողութեան հետամնացութեան մեջ:

Բայց Սաքոն մենակ չէ: Բանաստեղծը նրան վերցրել է համապատասխան շրջապատով:

Հովիվ յերևակայութեամբ ծնունդ առած միջավայրը նրա միտքն ու հոգեբանութեանը սնող և կազապարող իրականութեանն է, վոր դաստիարակել և դուրսկան հասարակութեան բազմածիվ սերունդներ ճշտ նույն հոգեկան ու մտավոր կարողութեաններով թուճանյանը վերարտադրել և իր հերոսի յետևում թաղնված դարավոր կյանքը, վորի մասնակի արտահայտութեաններէջ մեկը հանդիսանում է Սաքոն: Թե՛ Սարոն, և թե՛ Սաքոն, վոր վայելում են հեղինակի լիակատար համակրանքը, գոհվում են այդ իրակա- նութեանը:

Նահապետական հանրակարգի դարավոր հետամնացութեան հետեւանքներէջ յերբորդը՝ պատկերված այս դրքուկում, «Անուը» պոյեմի համանուն հերոսուհու և նրա սիրահար Սարոյի վորդերգական վախճանն է: Մենք տեսանք, վոր բանաստեղծը դժգոհ է հայրենի դուղից: Նա քննադատում է այդ գուղի կյանքի բազմածիվ կողմերը: Թվում է, թե պետք է իր յերեսով դարձած լիճի քաղաքի կողմը, վորտեղ «չուլավորութեանն» ու «կրթութեանն» ավելի բարկոք վիճակի մեջ էլին: Բայց, ինչպէս այդ յերևում է նաև «Անուը»-ից, թուճանյանի առաջ փակված է յիղել բուրժուական արխարհում ազատութեան գտնելու յելքը:

Քանասանեղծը քաղաքի կապիտալիստական կուլտուրան և քաղաքակրթութիւնը յենթարկել և ավելի խիստ քննադատութեան, ջան դրողական իրականութիւնը: Թուամանյանը չի հաշտվել բուրժուազիտի տիրապետութեան հետ: Նա չի մերժել ֆինանսիստների և շրջունաբերողների կյանքին: Քանասանեղծը փախել և առեւտքի աշխարհից: Սակայն ո՛ւր կարոզ եր գնալ: Նորից դեպի գյուղ: Բայց վոչ տանուտերերի և վաղխատունների գյուղը:

Ե՛յ հին ծանոթներ, Ե՛յ կանանչ սարեր,
Ահա ձեզ տեսա ու միտքս ընկան,
Առաջրս յեկան յերջանիկ որեր,
Սիրելի դեմքեր, վոր հիմն չըկան:
Անցել են, վոնց վոր ծաղկունքը՝ պես-պես,
Վոր անցած գարնան կային ձեր լամշում,
Անցե՛լ ձեր գրելի հերկան ձյունի պես,
Բայց յեկել եմ յե՛ս՝ նըրանց եմ կանչում:
Վողջո՛ւյս ձեզ, կյանքիս անդրանիկ հուշեր,
Վորըացած հոգիս վողջունում և ձեզ,
Թըռչուն կարոտով փրկտրում ձոր ու լու,
Դյուլթական ձայնով կանչում և հանդես:
Դո՛ւրս յեկեր կըրկին շիրմից, խավարից,
Դո՛ւրս յեկեր տեսնեմ, շոշափեմ, լըսեմ,
Իյանքով շնչեցեր, ապրեցեր նորից,
Ելցրեր պոետի հաժույրը վրսեմ...

Թուամանյանը վերադառնում և հին դյուղի դիրկը: «Անուշ»-ի մեջ վերակենդանանում և բազմերանգ ու ծաղկափրթիթ բնութիւնը: Կնթերցողի յերեակայութեան մեջ հաբութիւն են անում մահացած նահապետական կյանքի աղաթները, սովորութիւնները, նիստ ու կացը և մարդկանց հոգեբանութիւնն ու մտայնութիւնը: Բա նասանեղծն ապավինել և այս յերջանիկ անցյալի քաղցր հուշերին, Բայց յերջանկութիւնը տեսում և չափազանց կարճ ժամանակ: Անուշին և Սարոյին խորտակում և նույն նահապետական հանրակարգը:

Քանասանեղծի յեզրակացութիւնը դառնում և հոռեանսական՝ Ի՛նչ ամէլ:

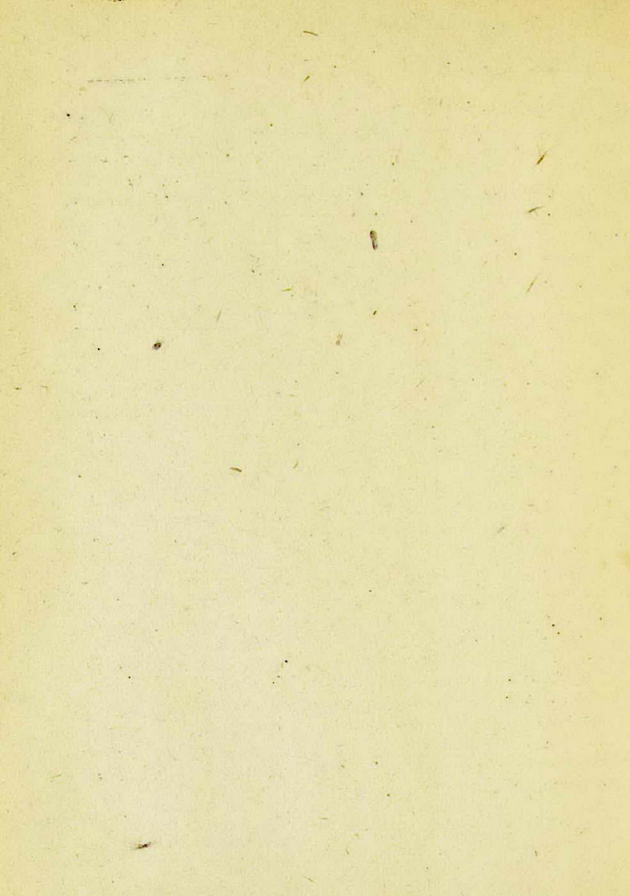
Հոռեանսութիւնը չի փրկում չի փրկում նաև ազգայնական

չարժուամբ, վորին խոշոր տուրք և ավել բանաստեղծը Զի փրկում
«Անուշ»-ի մեջ դարձի բերված հին դժուրը, այսինքն՝ հասարակա-
կան բարձր հարցերը նահապետական միջավայրում լուծելու մտե-
ցումը: Լինելով քայքայվող աշխատավոր գյուղացու և հայ մանր-
բուրժուական գեմոկրատիայի սոցիալական իդեոլոգիայի թարգմանը,
Թուժանյանն աշխատում է անդրադառնալ սոցիալական միջավայ-
րին: «Հառաչանք» պոեմի հատվածները նշանակալից են հենց այդ
տեսակետից:

Դասակարգային տիրապետությունը հիմնահատակ է արել ազ-
խատավոր գեղջուկի կյանքը: Գյուղի իջևանները և պետական
ապարտը նրան դեռ ևս անելանելի կացություն մեծ: Վրժանահար-
վում և գեղջուկի մահնատարական իրավունքը:

Գյուղացին ըմբոստանում ևս հրացանն առած, նա փախչում է
սարերը և դառնում «մարդասպան»: Գյուղացին մղվում է դեպի
դասակարգային կռիվ: Սահայն վնչ Թուժանյանը և վնչ էլ նրա
գյուղացին չըմբռնեցին այդ կավի ելությունը: Գյուղացիական ան-
հատական պայքարը, այդ պայքարի պարտիզանական, պատահա-
կան բնույթը և մանր-բուրժուական բովանդակությունը չեյին
կարող ապահովել գեղջուկի ազատագրության գործը դասակար-
գային տիրապետության լծից: Թուժանյանը մինչև հեղափոխու-
թյունը չտեսավ պրոլետարիատին, չճանաչեց նրա դերը գյուղացու
փրկության խնդրում: Նա կրքոտ քննադատության յենթարկեց
բուրժուական կարգերը, նա խարաղանց գյուղի կենցաղային հե-
տամնացությունը, նա խորացավ սոցիալական և հոգեբանական յե-
րևույթները անհուն ծովի մեջ, ընդգրկելով նրանց անափ տարա-
ծուցությունները: Թուժանյանը հասավ դեղարվեստական ստեղծա-
գործության բարձր աստիճանին և դադարաբարպետ հարեց մանր-
բուրժուական ամենաառաջավոր թեկին:

Դաճնակցական կուսակցությունը հուշակեց՝ նրան իրեն թշնա-
մի: Խորհրդային իջևանության որոք նա մեկն էր այն մտավորա-
կաններին, վորոնք ընդունեցին հեղափոխական դասակարգի բերած
կարգերը և ժողովուրդները համերադարությունը, վորը նրա փայ-
փայտած գաղափարներից մեկն էր:

Մ Ա Ր Ո Ն

Ա

Մեր գչուղն են ե, վոր հըպարտ,
 Լեռների մեջ միգապատ,
 Խոր ձորերի քարափին
 Ձեռը տըված ճակատին
 Մխոք ե անում տըխրադեմ.
 Ի՛նչ ե ուղում՝ չը գիտեմ...
 Պաս չենք ենտեղ մենք ուտում,
 Ու ջերմեռանդ աղոթում,
 Ժամ ենք գնում ամեն որ.
 Բալց միշտ ցավեր նորանոր,
 Միշտ մի աղետ, մի վընաս
 Գալիս ե՛ մեզ անպակաս:
 Ահա պատմեմ ձեզ մի դեպք,
 Մի պատմութչուն, վոր չերբեք
 Հիշատակով տըխրալի
 Մըրտիս հանգիստ չի տալի:

Բ

Մեր գչուղից վեր մինչ հսոր
 Կա ուռենի մի սըգվոր:
 Մեծ անտառից նա զատված,
 Մարդու կացնից ազատված՝

Կանգնած ե դեռ ու շողին
 Հով ե տալի մըշակին:
 Դիժ, լեռնային մի վըտակ
 Խոխոջում ե նըբա տակ,
 Խաղում կանաչ մարգերին:
 Են առվակում կես որին,
 Յերբոր շողից նեղանում,
 Գընում ելինք լողանում:
 Տըկլոր, աշխուշ խըմբակով,
 Աղաղակով, աղմուկով
 Խաղում ելինք, վաղվըղում
 Գուլն-գուլն մանրիկ ավաղում:
 Կամ հետևում հե ի հե
 Թիթեռնիկին վոսկեթե,
 Ու միշտ հոգնած ժամանակ,
 Են մենավոր ծառի տակ
 Նըստում տըխուր մի քարի,
 Գերեզմանին Մարույի...

Մարո՞, անբանխտ, վաղամեռ,
 Դու մանկության իմ ընկեր,
 Վճրքան ենք մենք խաղացել,
 Իրար սիրել ու ձեձեկ...

9

Փիր եր Մարոն, դուրեկան,
 Նոր եր իննը տարեկան,
 Նըբանց տունը չերբ մի որ
 Յեկան չերկու չեկավոր:
 Ու Մարույի մայրիկը

Յերբոս բերավ, դրավ լիքը
 Խոնչեն նըրանց առաջին,
 — Շնորհակալ ենք մենք, ասին.
 Տաղաները լի հաց լինի,
 Իուռները միշտ բաց լինի.
 Հաց չենք ուզում ձեզանից.
 Հող տրվեք մեզ ձեր տանից...
 Ին ժամանակ Մարուի
 Հայրիկն առավ արադի
 Լիքը բաժակն ու ասաց.
 — Կամքը լինի, տեր Աստված...
 Նըշանեցին Մարուին,
 Տրվին չորան Կարուին:

7

Չորան Կարոն սարերի
 Մի հովիվ եր վիթխարի.
 Բոյ-բուսաթին նայելիս
 Մարդու զարզանդ եր գալիս.
 Քայց զոքանչը անսահման
 Միրում, փարում եր նըրան:
 Շատ եր սիրում և Մարոն,
 — Լա՞ն է, ասում եր, Կարոն,
 Քերում ե ինձ ամեն որ
 Կանիես, չամիչ ու խընձոր...»

6

Մին ել Կարոն աղմուկով
 Յեկավ զուռնով թըմբուկով.
 Աւ Մարուին զուգեցին,

Յերեսին քող ձըքեցին,
 Հինա դըրին ձեռքերը...
 Յեկավ խաչով տերտերը,
 Տարավ ժամուս կանգնեցրեց.
 — Տէր ես, վորդակ, հարցըրեց:
 — Տեր եմ, սասվ մեր կարոն,
 Լուս կանգնած եր միշտ Մարոն...
 Հալքն ել յեկավ ու ծեսին
 Եսպես որհնեց իր փեսին.
 — Զաղացիդ միշտ հերթ լինի,
 Մեջքդ ամուր ըերդ լինի...»
 Իսկ յերբ հնչեց շտարան հան-ն,
 Նըբան փեսի տուն տարան:
 Պրսակեցին Մարոյին,
 Տըվին չորան կարոյին:

2

Թե գըրբացի չար ջանքով,
 Գիր ու կապով, բըժժանքով
 Մանուկ սիրար կըտրեցին,
 Կամ թե նըբա հանդերձին
 Են անհողի չար ջաղուն
 Բըսեց գիլի ճըրաղուն...
 Եդ չիմացավ վոչ վոք պարզ,
 Միայն փոքրիկ նորահարս
 Մարոն ասեց իր մարդուն.
 Փախավ, յեկավ յես հոր տուն:
 Յեկավ լացեց նա վըշտոտ.
 — Յես չեմ գնալ նըբա մտ:

Յես սիրում եմ մալրիկին,
Յես չեմ ուզում լինեմ կին...»

է

Հալրիկն ենժամ բարկացավ,
Մեծեց նրբան ու սասավ.
— Դուրս իմ տանից, սեհրես,
Յես չը նայես գեպի մեզ,
Վրտ չը գնես ել տունս,
Մըրտանցիւր անունս...»
Լալով, ծածկած իր դեմքը,
Թողեց Մարտն հոր շեմքը:

Ը

Ու հալածված իր հորից,
Փախած չորան Կարոլից,
Սոված, պատուած շորերով,
Կորչում եր նա որերով:
Կուչ եր գալիս խըղճալի
Ոջաղի շուրջ ստարի
Կամ թափառում մե՛ն մե՛նակ
Մեր հանդերում շարունակ:

Յ

Շատ ամիսներ անց կացան...
Դիմաց սարից մի չորան
Ձեն եր տալիս մի որ մեզ,
Թե՛ իմացե՛ք, վոր եսպես
Կարմիր շորով մի խիզան
Ընկավ ձորը, մի կածան...»

Դուրս թափվեցինք մենք դուռդից,
 Հեռու կանգնած, լերկյուղից,
 Տեսանք, անհղ են ձորուժ
 Վոնց եր լալիս ու գոռուժ
 Մարդի հայրն ալևոր,
 Մայրը ճրչում սրգավոր:
 Շատ լաց լեղավ և Կարոն...
 Մեռավ, գրնաց մեր Մարոն:

ժ

Սակայն անբախտ նըրա գին
 Պապի կողքին չը դըրին:
 Գյուղից հեռու մինչ եսոր
 Կա ուռենի մի սրգավոր:
 Են մենավոր ծառի տակ
 Փոս փորեցին մի խորին,
 Առանց ժամ ու պատարագ
 Մեջը դըրին Մարուին,
 Են սե քարն ել տաշեցին,
 Բերին վըրեն քաշեցին:

ժԱ

Շաա եմ տեսել, լերը սրգավոր
 Մայրը մենակ, սևաշոր,
 Կորանալով են քարին
 Ձեն եր տալիս Մարուին...
 — Ո՞վ քեզ ծեծեց, Մարո Ղան,
 Ո՞վ անիծեց, Մարո Ղան,
 Ո՞ւր փախար դու, Մարո Ղան,
 Ծուռ արի, տճւն, Մարո Ղան,

Խնոր ես քրնել, Մարո շան,
 Ձեռ զարթնում ել, Մարո շան...
 Կորանալով են քարին
 Ձեն եր տալիս Մարուին.
 Խունկ եր ծրխում, մոմ վառում,
 Վոր գիշերվան խավարում
 Փալլփրում եր մեն մենակ
 Հեռվից լերկար ժամանակ:

1887

Լ Ո Ռ Ե Յ Ի Ս Ա Ք Ո Ն

Ա

Են Լոռու ձորն ե, ուր հանդիպակաց
 Ժայռերը՝ խորունկ նոթերը կիտած՝
 Դեմ ու դեմ կանգնած, համառ ու անթարթ
 Հայացքով իրար նայում են հանդարտ:

Նրբանց վոտքերում՝ գազազած գալի՝
 Դալարվում ե դիժ Դեվ-Բեդը մոլի,
 Խելագար թըռչում քարերի գըլխով,
 Փըրփուր ե թըքում անզուսպ լերախով,
 Թըքում ու զարկում ժեռուտ ակերին,
 Փընտրում ե ծաղկած ակերը հին-հին,
 Ու դռում դիժ-դիժ:

— Վաշ-վիշշ, վաշ-վիշշ...

Մութ անձամբներից, հազար ձևերով,
 Քաջքերն՝ անհանգիստ՝ հրապիտ ձայներով
 Դեի հառաչքին արձագանդ տալի,
 Ծաղրում են նրբա զոռոցն ահուկի
 Ու կըրկնում դիժ-դիժ:

— Վաշ-վիշշ, վաշ-վիշշ...

Գիշերը լուսնի լերկչոտ շողերը
 Հենց վոր մըտնում են են խավար ձորը՝

Ալիքները հետ խաղում դողալով,
 Մնահատ ու մըռալլ մի կլանքի գալով՝
 Վոզի լե առնում ամեն բան ենտեղ,
 Շընչում և, ապրում և մութն և անեղ,

Ես տախտի վըրա աղոթում մի վանք,
 Են ժալտի գըլխին հըսկում և մի բերդ,
 Մութ աշտարակից, ինչպես զարհուրանք,
 Բուի կըռինչն և տարածվում մերթ-մերթ.
 Իսկ քարի գըլխից, լուռ, մարդու նըման,
 Նալում և ձորին մի հին խաչարձան:

Բ

Են ձորի միջին անա մի տընակ:
 Ենտեղ այս գիշեր Մաքոն և մենակ,
 Հովիվ և Մաքոն, ունի մի ընկեր.
 Մատանի նըման՝ նա լել այս գիշեր
 Գընացել և տուն: Մարերի չորան —
 Գյուղիցը հեռու, հաղար ու մի բան.
 Ով գիտի՝ պարկում շընալթը չը կար,
 Ա՞ղ եր հարկավոր վոչխարի համար,
 Ուղեց գոքանչի ձըվաձեղ ուտել,
 Թե նըղանածին շատ եր կարտտել,
 Վոչխարը թողել՝ գընացել և տուն:
 Այն ինչ՝ համկալը հենց առավոտը
 Իեպի սարերը քըլեց իր հոտը:
 Ու Մաքոն անքուն,
 Թաց աըրելսները հանել և, քերել,
 Գուլպան բուխարու վըրա կախ արել
 Ու թինկը աըվել
 Մեն-մենակ թըթվել:

Թեկուզ և մենակ լինի փարախում,
 Ափդահա Սաքոն ընչից և վախում:
 Հապա մի նայի՞ր հըսկա հասակին,
 Վճնց և մեկնըվել: Ասես անագին
 Կաղնըքի լինի անտառում ընկած:
 Իսկ լեթե տեղից վեր կացավ հանկարծ,
 Գըլուխը մեխած մահակը ձեռին՝
 Ձեն արավ, կանչեց դալում շըներին
 Ու բիրտ, վայրենի կանգնեց, ինչպես սար,
 Ենժամ կիմանաս, թե ընչի համար
 Թե գող, թե գաղան, հենց դատարկ վախից,
 Հեռու չեն փախչում նըրա փարախից:
 Ու իրեն նըման իրեն ընկերներ
 Ապրում են սիրով լերեխուց իվեր:
 Ատժու գիշերը գալիս են հանդեն,
 Փետ են հավաքում, վառում են ողեն,
 Շըհուն ու պրկուն խառնում են իրար,
 Ածում են, խաղում, խընդում միալար...

Բայց խուչ ու խավար ողում են գիշեր
 Մենակ և Սաքոն ու չունի ընկեր:
 Բուխարու կողքին լուռ թինկը տըված
 Մըտածում և նա... ու մին ել, հանկարծ,
 Վորտեղից վորտեղ, են ձորի միջին
 Միտն լեկան տասի զըրույցները հին...
 Միտն լեկան ու մեր Սաքոն ակամա
 Մկռավ մըտածել շարքերի վըրա,

Թե ինչպես ուրախ խըմբով, միասին,
 Ծուռը վտաններով, գիշերվան կիսին,
 Թուրքերի կանանց կերպարանք առած,
 Յերևում են միշտ միայնակ մարդկանց...
 Կամ ինչպես քաջքերն այրերի մըթնից,
 Յերբ նայում ե մարդ քարափի զըլխից,
 Կամ թե ուշացած անցնում ե ձորով,
 Խարում են, կանչում ծանոթ ձայներով,
 Ու մարդկանց նըման խընճույք են սարքում,
 Զուռնա լեն ածում, թըմբուկ են զարկում...
 Ու տատի խոսքերն անցյալի հեռվից
 Ուրվաձայն-լերկչոտ հընչեցին նորից.

— Կասեն՝ Սաքո՛, մեզ մոտ արի,

Արի՛ մեզ մոտ հարսանիք.

Տես, ինչ ուրախ պար ենք գալի,

Սիրո՛ւն-Չահել հարսն-աղջիկ:

Ինձ մոտ արի՛ ձվածեղ անեմ...
 Ինձ մոտ արի՛ բըլլիթ տամ...
 Յես քու հոքիրն... լես քու նանն կմ...
 Յես ել աղիզ բարեկամ...
 Սաքո՛, Սաքո՛, մեզ մոտ արի,
 Ես աղջիկը, տե՛ս, ինչ լալիս ա...
 Տես, ինչ ուրախ պար ենք գալի,
 Տարա-նի-նամ... տարա-նի-նամ...»

Ու խոլ պատկերներ տըգեղ, ալլանդակ,
 Անհեթեթ շարքով, խուռներամ, անկարգ,
 Ծանրաշարժ լեկան Սաքոլի՛ դիմաց
 Յերևութք լեղան, անցնում են կամաց,

Պավար ու դանդաղ, ըստվերների պես,
Զար ժրպիտներով ժանտ ու սևերես...

Ե

Սըրընթաց պախրան թե գալլ զիշատիչ
Շեշտակի անցավ փարախի մոտով,
Այծյամը հանկարծ մոտակա ժալուխ
Անդունդը մի քար գըլտրեց վոտով,
Գիշերվան հովից տերեֆը եր դողում,
Յերկչոտ մուկիկը վազեց պուճախում,
Թե վոչխարների թույլ մընչոցն եր այն,—
Սաքույին թըվաց, թե մի վոտնաձայն
Յեկավ ու կանգնեց փարախի վըրա,
Կանգնեց ու լընեց...

Ականջ դըրրավ նա...

Ձ

— Ո՞վ հող թափեց բուխարիկից...
Են հվ նայեց լիսածակից...
Նա հվ կըտրից անցավ թեթե,
Շունչ ե քաշում դըռան յետև...
Ո՞վ ես, եհեյ... Ի՞նչ ես անում.
Ի՞նչ ես լըռել, ձեն չես հանում...»

Պատասխան չը կա. լըռության միջում
Ձորագետն ե միայն մըրափած վըշում.

— Հա, խմացա, Գեվոն կըլնի.
Ի՞մ շան ահից հվ սիրա կանի...
Վախեցնում ե... հա, հա, հա, հա...
— Գեվո՞՞...»

Ձեն-ձուն չըկա:

Միայն ահավոր լըռութեան միջում
 Ձորագետն ե խուլ, մըրափած վըշշում,
 Յեվ ո՛վ կըլինի դարթուն այս ժամին.
 Քրնած ե աշխարհ, քրնած ե քամին.
 Անքուն չարքերը չեն միայն քրնած,
 Վըխտում են ուրախ՝ ձորերը բըռնած,
 Խավարում կազմած դիվական հանդես
 Վազում, վազվըզում ըստվերների պես,
 Մինչև վոր մենակ մի մարդ կը գտնեն,
 Աիշով-քըրքիջով... փարախը մըտնեն...

Աչքերը հանգչող կըրակին հառած՝
 Ծանրը ե շընչում հովիջն ահառած՝
 Ու վայրի հոգին լեռնական մարդու
 Ալեկոծում ե կասկածն ահարկու:

— Ձե, քամին եր են... են գիլի շըվաք...

Են ասողեր ելին աչքերի տեղակ,
 Վոր լիսածակից ներս ելին ընկել...»
 Ուզում ե վերև մըտիկ տա մեկ ել՝
 Ու սիրտ չի անում:

Ականջ ե դընում...

Գալիս են կըրկին թեթև, կամացուկ
 Դըռան յետեից փըսփըսում ծածուկ.

— Եստեղ ե նա,

Հն, հն, հն, հն.

Տես-տես, տես-տես.

Նայիր եսպես,

Մըտիկ արն,

Հն, հն, հն, հն...»

Մաքոն շարժվեց փըշաքաղած,

Դեպի շեմքը նայեց, դողաց...
 Շըրը՝ խկ... հանկարծ դուռը բացվեց,
 Թուրք կանանցով տունը լրացվեց,
 Տունը լրացվեց թուրք կանանցով,
 Ճիչ-գոռոցով, հըրհըռոցով...

է

Ահուկի ձոր ե: Մի կըտոր լուսին
 նայում ե գաղտուկ, թաղչում ամպերում:
 Են՝ մութ, անավոր՝ գիշերվա կիսին
 Վազում ե Սաքոն Լոտու ձորերում:
 Չարքերը ընկած նըրա լեռներից,
 Հերարձակ խըմբով, ճիչ-աղաղակով՝
 Հասնում են մեջքին, բըռնում են թևից,
 Չարկում են, զարկում ոճի մըտրակով...
 Քաջքերն ել այրից դուռնա-դըհողով
 Ճըչում են, կանչում ծանոթ ձայներով.

— Սաքո՛, Սաքո՛, մեզ մոտ արի,
 Արի մեզ մոտ հարսանիք,
 Տես՝ ինչ ուրախ պար ենք գալի՝
 Սիրո՛ւն, ջահել հարսն-աղջիկ:

— Ինձ մոտ արի՝ ձըվաձեղ անեմ...
 Ինձ մոտ արի՝ բըլիթ՞ տամ...
 Յես քու հոքիքն... լես քու նանն եմ...
 Յես ել աղիք բարեկամ...

— Սաքո՛, Սաքո՛, մեզ մոտ արի.
 Ես աղջիկը, տես, ինչ լաջի ա...

Տէս, ինչ ուրախ պար ենք գալի.
Տարա-նի-նամ... տարա-նի-նամ...»

Աչն ինչ Դերեգից ալքեր են թըռչում,
Ալիքներն լեւնում, ալիքներն ուռչում,
Սափարի միջին ծրփում են կալտառ՝
— Բըռնեցէք, փախան՛վ Մաքոն խելագար...

1889

ZUSVLUSTNER „ZUN-ALUAN-F“ MOHNSIB

1

Մի քանի տարի սըրանից առաջ,
Յերբոր հայրենիք ելի չես դնում,
Այն մըթին ձորում, ուր վոր քաղցրավաշ
Մեղեդու ձայնով Դեբեդն ե վաղում,

Ժայտերի դլխին ուր բազկատարած
Աղոթք են անում Հաղբատ-Սանահին,
Գիշերը հասավ, ու չես դադարած
«Դոնախ» մնացի ծեր ալդեպանին:

Նա տրտնջալով ծերության ընդդեմ
Քըթքթում եր չուր ծառերի տակին.
«Բարի որ, պապի», ու խոժոռադեմ
Ծերը չես նայեց ձեռքը ճակատին:

Մի կասկածավոր ու խիստ հայացքով
Զննելուց հետո հոնքերը կիտեց,
Սաստիկ սառնությամբ պատասխան տալով
Դեպի չուր դափեն ինձ առաջնորդեց:

Նրա չետեկից անխոս դընացի,
Փընթփնթացնում եր նա իմ առաջին —
«Մեր բանը պրծավ, չերբ ես ձորերի
Մըտերը սրանք ել չեկան սովրեցին:

Մա չեր մնացել, սա չել անպատճառ
 Մեր գլխին մի նոր կրակ ե բերում,—
 Նոր դրած բեգլար, կամ իզուր մի շառ,
 Թե չե ինչ ունի ես խուլ ձորերում:

Յեկած կը լինի, վոր խաբար տանի,
 Թե խելքը գլխին դեռ քանի գչուդ կա,
 Ով լուր դռանը անասուն ունի,
 Կամ վորի կնդա աչքերում լուդ կա:

Կամ հին գերեզման քանդող կը լինի,
 Կամ թե կը համրի ծմակի ծառերը,
 Կամ նրա համար, թե որը քանի՞
 Ձու լին ածում մեր գչուդի հավերը...

Ո՞վ դիտի, հիմա ով վեր ե կենում
 Գլխին ես տեսակ գրակ ե դնում...»
 Լռեց ծերունին ծանրը տնքալով
 Ու առաջ դնաց թին դիմհար տալով:

Իսկ չերը վոր հասանք աղքատիկ դափին՝
 Ինձ հրավիրեց, և լուր ունեցած
 Շորի կտորը փռեց իմ տակին,
 Ինքը առաջիս մնաց լուռ կանգնած:

Ճերմակ գլուխը ապա բարձրացրեց,
 Հոնքերի տակից ազդու նայելով,
 Վորոտող ձայնով այսպես հարցըրեց
 Ձզվանք ու դայրույթն հազիվ պահելով:

— «Աղն, հարցնելը ամոթ չը լինի,
 Հրամանքդ ինչ մարդ ես, կամ վորտեղից ուր...»

Յեկ չը սպասելով մի պատասխանի
Ինքը շարունակ խոսեց կցկտուր. —

«Ով ել վոր լինիս բարով ես չեկել,
Անտորձանք լինի քո ճանապարհը,
Աստված կլանք տա ձեզ, վոր հարցնեք դուք ել,
Թե ինչ ցավ ունի խեղճ ոանչպարը:

Աղքատ մարդիկ ենք, մեր ձորերի մեջ
Անց ենք կացնում մեր սև-սև որերը.
Թե վորքան ենք դուրի, վորքան ենք մենք
խեղճ
եղ հաստատ գիտե ինքը — միայն Տերը:

Բայց դու չել խելոք մի մարդ ես գիտուն,
Քո բարի աչքով տեսնում ես ելի,
Տկլոր ու սոված եսպես տարին բուն
Քարի-հողի հետ կոխիկ ենք տալի:

Թե վոր ձեռներս ել մի բան ե ընկնում
Չենք կարողանում բերանս հասցընենք...
Եսքան տանջվելով քրտինք ենք անում,
Ել են սևերեսն, ել են սովածն ենք...

— Ի՞նչիցն ե, պապի, այսքան ճոխ լերկրում,
Ինչպես ասում ես, դժվար եք ապրում,
Վարձատրութունն չեք ստանում հողից,
Թե նեղութունն ե գալիս մի տեղից:»

— «Մեր նեղութունը... քեղ ինչպես
հարսնեմ:

Թող հաստատ լինի մեր Թաղավորը,
Յես ընչի տեր եմ, խոսեմ նրա դեմ,
Բայց Աստված կտրի մեր քաջած որը...

Ի՞նչ անես, ախպեր, ումնից խռովես,
Պետք է համբերել, թե լավ թե ոսալ...
Բայց դու չասացիր հրամանքդ ով ես,
Ուզում եմ քեզ հետ լիասիրտ խոսալ»

— Յես քաղաքումը կարդում եմ, պապի
— «Հն, տիրացու լես, բա ինչու չասիր...»
Կանչեց ծերունին ու իրեն դափի
Պոնից հեռացավ. «մի քիչ սպասիր»

1890

II

Մըթնեց: Մերունին լուռ շարչաբանքով
Մի քանի կոճղեր դրբեց կըրակին,
Նորից բարեկեց իր լերկրի կարգով
Ու բարի մաղթեց ջահել դոնաղին:

Ու նըստոտեցինք իրար դեմ ու դեմ
Ուստուրթյամբ վառվող կրակի շուրջը,
Մեր առջև ձորն եր թըշշում խավարչաին,
Մեր դեմը խաղում ձորերի շունչը:

Դիչեքվան անքուն հավքերն են տըխուր
Ծվում, ծրկլթում խավարի միջում,
«Վորբն» է լեղբորը կանչում ցավալուր,
Բուն է իր դաժան վայր կորնչում:

Ու վողջ մխասին մի խորունկ թախիժ,
Մի մութ դարդանդ են դիշերին տալի...
Ահա տարածվեց հեռու ծըմակից
Յեզ ձիգ վոռնոցը սովասաանջ դիլի:

* * *

Մանրը տընքալով թեք ընկավ ծերը,
Յերկար կոթավոր չլերուխը ւղցրեց.
Գիշերվա նըման կխտած նոթերը
Խուզ վորոտալով եսպես հարցըրեց.

— Ի՞նչ կա քաղաքում, դե պատմիր տեսնեմ,
Իմանամ, լես ել ուրիշին ասեմ.
Մեռնող ապրողից, թանդ ու հծանից,
Կամ նոր դուրս լեկած դադեթից, բանից...

Յերեք թագավոր, ստում են, իբրև,
Խեղքս չի կտրում, վոր եսպես լինի,
Խորհուրդ են արել, վոր աչառհետև
Իր թախտից զըրկվի, ով կոխի մնի:

Ո՞վ ե իմացել եսպես հրաշք բան:
Ել ի՞նչ թագավոր կամ ել ի՞նչ իշխան,
Վոր կոխի շանի, ուրշին չըտիրի,
Մարդ չըկոտորի, լերկիր չավերի...

— Ե՛հ, Աստված սիրես, թող դրանց, պապի,
Յես շատ եմ զըզվել քաղքից, դադեթից.
Ի՞նչպես եք ապրում, դու ձեզնից պատմի,
Չեր որ ու կյանքից, ձեր ցավ ու դարդից:

— Ի՞նչ ես կորցրել — ընչի ման դալի, —
 Խոսեց ծերունին դառը խնդալով, —
 Բա մեռած հո չենք, ապրում ենք, ելի,
 Ամեն մեռնողի լերանի տալով:

Մեր ապրուստն ի՞նչ է. — մի կտոր չոր հաց,
 Են ել հըրեն հա՛ — չերկընքից կախված,
 Մի մարդ վոր նըրա լերեսը պահի՞
 Նըրա ապրուստը ի՞նչ պեսք է լինի...

Յես քեզ որինակ: Ես խոր ձորերում
 Ես է չորս քսան տարիս լըրացավ,
 Վոչ մի խնդութուն տեսա իմ որում,
 Վոչ ել մի անգամ աչքըս վացավ:

Ամբողջ ամառը առանց տաքիլեթի
 Պըտիտ եմ դալի ես ձորի միջին,
 Կըտիվս եմ տալի հազար ցավի հետ
 Ու չեմ կարենում — չեմ հասնում վերջին:

Վաղներից ենքան ոգուտ չի դալի,
 Ինչ նրանց համար չես փող եմ տալի.
 Դըլուխը քարը, դոնե փող լիներ,
 Ել ինչիւ եսքան մարդ դանդառ կաներ:

Ջախ եմ հավաքում, կրակ եմ վառում,
 Մրա համար ել փող եմ վըճարում:
 Ես դափեն ի՞նչ է — մի չերկու լատան,
 Հինդ ու վեց անգամ տարան դատաստան:

Ասում են՝ գեջ ես կտրել դու մերին,
 Իրանցն ասում են ու քեզ չեն լսում,

Մինչև չբախնես մեծին, պիտերին.
 Հիմի տես նրանք ինչքան են ուզում:

Դողն ել մի կրճնից, դեշն ել մյուս կրճնից,
 Աչքըդ թեքեցիր — բանիդ տերը չես.
 Քաշում են տանից, քաշում են դրճնից,
 Ու չես իմանում՝ վոր կողմը թըռչես:

Թե տանուտերին գանդատ եմ գնում,
 Բան չեմ վաստակում բացի դուշմանից.
 Դողերի հետքը իր տունն են տանում,
 Համեցեք դիվան ուղիք սըրանից:

Նստեցնում ե քեզ մի լերկու բաժակ
 Տաք ջուր խմեցնում կամ մի թաս ողի.
 — Դու գնա, պսպի, միամիտ քընիր,
 Յես աչքի լուսը կըհանեմ գողի...»

Դարձել ե աշխարքն, անպեր, առ ու փախ,
 Սերը՝ դարձել սուր ու ջուրը՝ արին,
 Վոչ ամոթ ունի ուժեղը, վոչ վախ,
 Վալը լեկել ե տարել տրկարին:

Յերեկ իրիկուն եդ կողքիդ սընից
 Կախ ելին արած լերեք հըրացան,
 Տղիք են՝ փախած տանից, դիվանից,
 Յեկան ու ծեքին ել չես հեռացան:

Ո՞վ ե մեղավոր... Միտք եմ անում, միտք:
 Ու չեմ հասկանում ով ե մեղավոր:
 Հենց են եմ տեսնում — մութ, անգեա մաքդեկի,
 Ել մենք ենք՝ մեջտեղ տանջվում ամեն օր...

Մեր բանն էլ, ախպեր, հսպես և չեկած,
 Մենք լեզու չունենք — ուժեղը Աստված:
 Մեր հին ազատից ընկել ենք, զըրկվել,
 Նոր էլ չըզխտենք թե ինչ և չեկել:

Եստեղ մեզ մոտիկ թավաղներ ունենք,
 Ամենքս, իմացիք, տասը տեր ունենք,
 Փորներն վողողած, փոխկները թողած,
 Կըռները կանթած կըտերը կանդնած:

Մեկին մեր դուզում մի թիզ հող ունի,
 Թըքես մի ծերից, մյուս ծերը կընկնի.
 Վոչ ինքն և վարում, վոչ տալիս մեկին,
 Բուռն և հավաքել դուզացու հողին:

Գնում և ուրշի ապրանքը տանում,
 Թագուն հավաքում իր հանդն և անում,
 Աղմուկով քըշում իր հանդի միջից,
 Ետրափ և առնում անմեղ տիրոջից:

Պարում և ճմեռն հարսանիքներում,
 Կամ մեծավորի թեմիչի չե լիզում,
 Միհնչև մի քանի շահի չե ճարում,
 Են էլ տանում և լափում թիֆլիզում:

Մի որ սա չեկամ, թե՛ չորան Չատին
 Վոչխարը թագուն իմ հանդն և քաշել,
 Չատին էլ կուլ չի գնաց թավաղին.
 — Թող գա մի տեսնենք — եդ մի և տեսել:

Աղաչանք արի, պաղատանք արի,
 — Ա՛յ տղա, ասի, չես քնշվի, հեռի,
 Հովհ. Թումանյան.— 2

Բեր ձեռը վեր կալ, անեծք չար բանին... —
 Բալց ի՞նչ հասկացնես բըռի չորանին:

— Չե՛ վոր չե՛, ասալ, են լեռ սարի պես
 Գընաց դիք կանգնեց գեղի մեկդանում.
 Ես դատաստանը, ես թավադն, ես լես,
 Թող գա մի տեսնենք՝ ինձ ինչ ե անում:

Յեկան իրարու, խոսք խոսքի հասալ,
 Չատին մի քանի կողտ խոսքեր ասալ.
 Դե մարդիկ չերբ վոր կռիվ են անում,
 Մեջ տեղ փըլալ չեն իրար բաժանում:

Մեր տանուտերն ել, Աստված ե որհնել,
 Տսպես մի բան եր պակաս նըրան ել.
 Մեկի պոչը միշտ մեկելի տակին,
 Յեկալ տաքացած, ճիպոտը ձեռքին:

Յեկալ ես Չատնիս հաչիցը կապեց,
 Ինչքան վոր դիտես՝ քո ասած թակեց,
 Թե՛ պետք ե կորցնեմ քեզ ենքան հեռու,
 Վոր ել չըտեսնես արևը լոռու:

Մեր մեջ մի քանի ծեր մարդ ընտրեցինք,
 Գնացինք թավադի վոտը խընդիրքով,
 Ինչքան վոր տվինք, ավել խընդրեցինք —
 Բանը վերջացնի գեղական կարգով:

Ախպեր, ասեցինք, ի՞նչ արիք իրար.
 Խոսք եք կռվացրել, արին հո չարիք.
 Համ ծեծել տըվիր, համ ըշտրափըդ առ,
 Արի վերջացրու, բոլ ելալ, հերիք:

Մա վոտը դրեց վերի թարեքին.

— Եսքան ու եսքան բերեք, վոր ներենք...

— Ես ե ունեցածն Ասարծու տակին,
Ել չըկա, ախպեր, վճրտեղից բերենք:

Ինչ արինք-չարինք, չեկավ հավատի,
Գընաց ավելի բարձր գանդատվեց,
Թե՛ ինքը թավադ, թավադի վորդի,
Ու չորան Չատին ինձ ուշուէց տվեց...

Վերևից մի մարդ չեկավ քննութուն,
Միրուքը հաչա, աստղը ճակատին,
Յեկավ, վեր չեկավ, մըտավ քլոխվի տուն,
— Վճրտեղ ե, ասավ, են չորան Չատին...

Չատին ել չեկավ անճոռնի ու մեծ,
Են փեաի նըման մեջտեղը տընկվեց.
Վոչ որենք գիտի, վոչ կարգն ու լեզուն,
Բերանը կապած սարի անասուն:

Քննութունն արին, բըռնեցին դյադին,
Թե՛ ինչպես ուշուէց կըտաս թավադին.
Բաց արին տեսան գըրած դակոնում,
Թե չորան չատին Միրիբ ե գընում:

Մեր մեջ մի քանի ծեր մարդ ընտրեցինք,
Գնացինք թավադի վոտը խընդիրքով,
Ինչ ուզեց, տվինք, հեան ել խընդրեցինք՝
Բանը վերջացնի գեղական կարգով:

Ախպեր, ասեցինք, ինչ արիք իրար,
Խոսք եք կովացրել, արին հո չարիք.

Համ ծեծեի տղիք, համ ուղածըդ առ,
Արի վերջացրու, բոլ ելավ, հերիք:

— Հո գիտեք, աստի, յես ել խրղճի տեր,
Չեմ ուզում ընկնեմ արինն եզ արդի,
Դըրա խիզանը մեծակ ես գիշեր
Պետք ե վոր գըցի տեղը ես աղի...

Մարդը խիղճ ունի՝ հապես ե ասում,
Սըրանից ավել ել ինչ եք ուզում.
Բայց արդամարդը, վոր նամուս ունի,
Լավ ե իմանում՝ ինչ պատասխանի...

Յերեկ իրիկուն եզ կողքիդ սընից
Կախ ելին արած յերեք հըրացան...
Քանի՛-քանի մարդ կորավ իր տանից,
Քանի՛-քանի մարդ դառավ մարդասպան...

Ո՞վ ե մեղավոր: Միտք եմ անում, միտք,
Ու չեմ հասկանում ով ե մեղավոր,
Բայց իմ կարճ խելքով ենք քանն եմ տեսնում —
Ապրիլ չի վինիլ եսպես ամեն որ:

Մինը իր կամքին՝ ինչ ասես՝ անի,
Մլուսը խոսելու իրավունք չունի.
Յես չասեմ, դու հո կարդացող մարդ ես,
Են վիճր Աստվածն ե կարգ դրրեկ եսպես...

Յերկուսն ել հայ են, ունեն մի հավատ,
Ել ընչի՞ մուժիկ, կամ ել ինչ՞ թավադ.
Նըրա արինը կարմիր ե մերից,
Թե ավել հուճար դուրս կըզա ձեռից:

Թե չե՝ թավադ ես, ինչ ուզես՝ անես,
 Յես չըկարենամ քեզ մի խոսք ասել...
 Ե՛հ, մի խոսեցնի, Աստված կըսիրես,
 Թե չե մի դաշաղ կըդառնամ չես ել...»

Լոեց ծերունին: Իրար դեմ ու դեմ
 Թիկնած ելինք թեժ կըրակի շուրջը,
 Մեր առջև ձորն եր թըրըռում խավարչտին,
 Մեր դեմը խաղում գիշերվան՝ շունչը:

1890

Ա Ն Ո Ւ Շ

Ն Ա Ս Ե Ր Գ Ա Ն Ք

(ՇԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ԳԻՇԵՐԸ)

Բազմած լուսնի նուրբ շողերին,
Հովի Թևին՝ Թըռչելով՝
Փերինները սարի գլխին
Հավաքվեցին գիշերով:

— «Յեկեք, քույրեր, սեզ սարերի
Ջրքնադագեղ վոգիններ,
Յեկեք, ջահել սիրահարի
Սերը վողբանք վաղամեռ:

Ոխտն աղբյուրից ջուր ե առել
Կույս սափորով, լուռ ու մունջ,
Ոխտը ծաղիկից ծաղիկ քաղել,
Կայել սիրո ծաղկեփունջ:

Ջուրն ու ծաղիկ աստղունք դրբել,
Խընդիրք արել աստղերին,
Փափագ սըրտով խընդիրք արել՝
Բարի ժրպտան իր սերին...

Ափսոս, Անճուշ, սարի ծաղիկ,
Ափսոս իգիթ քու լարին.

Ափսոս ըուիդ թիվի-մեկի
 Ափսոս եղ ծով աչքերին...

Ու նրանց հետ՝ ցող-արցունքով
 Լըցված սրտերն ու աչքեր՝
 Սարի ծաղկունք տրխաւր սլուքով
 Հասակեցին կն գեղեր՝

Վուշ-վճուշ, Անճուշ, վուշ-վճուշ, քուրիկ,
 Վճուշ քու սերին, քու արին...
 Վուշ-վճուշ, Սարճ, վուշ-վճուշ, եգեթ,
 Վճուշ քու սիրած սարերին...

— Յեղբք, քուրերք, սեզ սարերի
 Չըքնադագեղ վուկներ...

Ու փերիններն եսպես արխաւր
 Յերգում ելին վող գիշեր՝

Կանչում ելին հըրաշափ
 Հընչուններով դուրեալան,
 Ու հենց շողաց ցուքն արեի
 Անտես, անհետ չըքացան:

Խոր ձուգակեցին ակն ազգայութիւն
 Մըպանկադներն հազարադուն
 Ու լեզնային վարակների

Ալիքները պաղպաղեցին
 Խոր ձուգակեցին ակն ազգայութիւն
 Մըպանկադներն հազարադուն
 Ու լեզնային վարակների

ԱՌԱՋԻՆ ՅԵՐԳ

I

Կանչում ե կըրկին, կանչում անդադար
 Են չըքնաղ լերկրի կարոտը անքուն,
 Ու՛ թևերն անա փրոած տիրաբար՝
 Թըռչում ե հոգիս, թըռչում դեպի տուն:
 Ուր վոր հայրենի ոջախի առաջ
 Վաղճւց կարոտով ըսպասում են ինձ,
 Ու ձըմուան լերկար գիշերը նըստած
 Խոսում են Լոռու հին-հին քաջերից:

Դեպ են սարերը, վոր վես, վիթխարի,
 Հարբած շարքերով բըռնած շուրջպարի,
 Հըսկան շուրջպարի բըռնած լերկընքում,
 Հըրճվում են, ասես են մեծ հարսանքում
 Պերճ Արագածի նագելի դըստեր,
 Վոր Դե-Ալ, Դե-Բեթ և այլ հըսկաներ,
 Խոլ-խոլ հըսկաներ հընոց աշխարհի,
 Փախցըրին բերին անառիկ Լոռի:

II

Ե՛լ հին ծանոթներ, Ե՛լ կանանչ սարեր,
 Անա ձեզ տեսա ու միտըս ընկան,
 Առաջըս լեկան լերջանիկ որեր,
 Սիլ ելի դեմքեր, վոր հիմի չըկան:
 Անցել են, վոնց վոր ծաղկունքը պես-պես,
 Վոր անցած գարնան կային ձեր լանջում:
 Անցել ձեր գըլխի հերվան ձյունի պես,
 Բայց լեկել եմ լես՝ նըրանց եմ կանչում:

Վողջճւլն ձեզ, կլանքիս անդրանիկ հուշեր,
 Վորբացած հողիս վողջունում ե ձեզ,
 Թըռչուն կարոտով փընտրում ձոր ու լեռ,
 Դուլթական ձայնով կանչում ե հանդես:
 Դճուրս չեկեք կըրկին շիրմից, խավարից,
 Դճուրս չեկեք տեսնեմ, շոշափեմ, լըսեմ,
 Կլանքով շընչեցեք, ապրեցեք նորից,
 Լըցրեք պոետի հաճույքը վըսեմ...

III

Յեմ մութ աչրերից մամռոտ ժայռերի,
 Թավուտ ծըմակի լըռին խորքերից
 Մանուկ հասակիս հընչուն ծիծաղի
 Արձագանքն ահա լըսում եմ նորից:
 Թընդում ե զըվարթ աղմուկը բինի.
 Բարձրանում ե ծուխն իմ ծանոթ ուրթից,
 Ու բոլորն, ահա, նորից կենդանի
 Յեչում են աշխույժ վաղորդյան մուկից,
 Ու թանձ, ցողապատ լեռների լանջում...
 Սճա... ահանջ արա, — հովիմն ե կանչում

IV

— Աղջի, անաստված, նըստի՛ր վըրս
 Ի՞նչ ես դուրս գալիս, խելքամաղ ա՛ր
 Աշուղ ես շինել, չեմ հանգըստանու:
 Խաղեր կապելով,
 Չուր չափելով,
 Վոչխարըս անտեր,
 Ընկել եմ հանդեր:

Աման, երեցիր սիրտըս քու սիրով,
 Վտո՞ւն կանկեցիր թե՛ն թե՛ն մահերով, մահերով
 ել չեմ դիմանալ, կրիակցեսեմ դուով,
 Ա՛յ սարի աղջիկ,
 Ա՛յ սիրուն աղջիկ, ոչ մայ իոմյան մայրա՛յուրի
 Ա՛յ դու կարմրութե՛ն իցի միմիցի ցմբն սյանի
 Թուխամող Անուշ:

Գուհու՛մ ց՛նցմիցաւ ց՛նցմիցի իոցմայի
 Գուհերն ու մերը թե՛ վոր ինձ չըսան,
 Արին կըթափեմ լես դետի նըման.

Սարերը կընկնեմ կորչեմ պնդուման,

Ա՛յ սև աչքերով,

Ա՛յ ծով աչքերով, ստոնան ցոյգմիցա Վրոն իմ
 Ունքերըդ կանար լով միող լիանցե՛ծ ուտիա՛ն
 Աղջիկ քեզ համար: մուշմից՝ սիլասա՛ծ իւտմա՛ն
 Երկուն իմ հոսցի ա՛նա մցմարանդ՛ն

Յերգում ե Սարոն, ու չի կարենում
 Աղջիկը հանգիստ նրա տի վրանում:

— Են հի եր, նանի, վոր կանչում եր մեզ,

Գու չեմ իմանում... ահանջ արա, տես...

— Հերիք ե, Անուշ, ներս արի դազեն,

Քանի դուրս թըռչես, նայես դես ու դեն,

Տեսնողն ել կասի — Ինչ աղջիկ ե սա...

Հազար մարդի մոտ կերթա կըխոսա:

— Ելումի՛ր տուր, նանի, են սարի լանջի՛ն —

Ինչ քան ալ լուկ ե տալիս լանամոցի՛ն...

Նանի, թող կըրամ քաղեմ ու հիտեմ,

Են սարի լանջին զան գլուխս աստի՛կ

— Հանգիստ կաց, Անուշ, դու հասնում աղջիկ

Ինչ ունիս ջահել չորանները՝ մոտ, սղլալի՛ն

Երկուն իմ յմիս՛ն

Երստիր վերանում, քու գործին մըտիկ,
 Պարկեշտ կաց, աղջի, ամոթ ե ամոթ:
 — Ա՛խ, սիրտքս, նանի, չը գիտեմ ընչի,
 Մին լաց ե լինում սեակնած, տըխուր,
 Մին թե ե արնում, ուղում ե թըռչի,
 Զըզխանեմ՝ թե՛ հըր, չըզխանեմ՝ թե՛ ուր...
 Նանի շան, նանի, լես ինչպեա անեմ,
 Ի՞նչ անի՞ անքուն, անհանգիստ՝ բալեդ-
 նանի շան, նանի, կուժը թող առնեմ
 Աղբուրը գընամ աղջիկների հետ... »

Մամ քնն վարդս վամ իտարս մ
 Կրժերն ուսած՝ թըռվրուալով
 Զուրն են իջնում աղջիկներ,
 Խընդում իրար ուսի տալով,
 Յերգը գընգում սարն ի վեր:

— Ամպի տակից շուր ե գալի,
 Իող ե տակի փըրփըրում.
 Են հեմ լարն ե նըստած լավ
 Հոնգուր-հոնգուր են սարում:
 Արեւիկա ջըրեր, գործիք ջըրեր,
 Կարգադրիս եք սարերից) —
 Գալիս՝ անցնում հոնգուր հոնգուր,
 Յարն իկ լըմեց իդ ջըրից) —
 Յարաք իդմեց, լարաք հովցավ,
 Կարգած սիրտը են լարի,
 Յարաք հովցավ, լարաք անցավ:
 Անքուն ցավը ջիզարի...

— Աղջի՛, քու յարն լեկավ անցավ
 Վառված, տարված քու սիրով,
 Երված ջիգչարն՝ լեկավ անցավ,
 Զըհովացավ պաղ ջըրով...»

Ամպի տակից ջուր ե գալի,
 Դոշ ե տալի, փըրփըրում.
 Ա՛խ, իմ աղիզ յարն ե լալի
 Հոնգուր-հոնգուր են սարում:

VII

Ու պառավ նանի սըրտի մեջ հանկարծ
 Ձեն տըվավ թաքուն մի խավար կասկած.

— Են չե՛րբ եր՝ Անուշն իր կուժը առավ,
 Աղբուրը գընաց ու լետ չըգառավ...»

Ամպերն լեկել են սարերը պատել,
 Ձորերը լըցվել, իրար փաթաթվել,
 Հագար չար ու շառ, հագար հարամի,
 Հագար ջահելներ վըխտում են հիմի...»

Ու լեկավ տեղից պառավը հանկարծ.

— Ո՛ւր կորար, Անճւշ, ա՛յ մագըղ կտրած...»

Ու ձորի գըլխին, ձեռքը ճակատին,
 Կանչում ե, կանչում անահ զավակին.

— Աղջի՛, սեասի՛րտ, քու ահը կըտրի.

Աղջիկը մենակ ձո՛րը կըմըտնի:

Ամպը կոխել ե, աշխարքը մըթնել,
 Ի՞նչ ես կորցըրել, չես կարում գըտնել...»

Աղջի, հե՛յ Անուշ, ա՛յ աղջի՛, Անուշ...»

Ծընկանը զարկում, հառաչում ե «վճւշ»

Ու ձորի գըլխին մոլորված կանգնած

Նայում ե ներքև սիրար սեակնած,
 Ամպերն լեկել են սարերը պատել,
 Ձորերը քցվել, իրար փաթաթվել,
 Հազար չար ու շատ, հազար հարամի,
 Հազար ջահելներ վրխտում են հիմի:

VIII

— Թող, կանչում են ինձ... մերքս կիմանա...
 — Ձե, Անուշ, քիչ ել, մի քիչ ել մընա...
 — Ձե, թող չես գնամ... միս, ինչ խենթ եմ չես...
 Իու ինձ չես սիրում, չես սիրում ինձ պես,
 Հենց չես եմ մենակ լալիս ու տանջվում,
 Իու սարի լանջին խաղեր ես կանչում...
 Վազուց, վազուց նս գու ինձ մոռացել...
 Յես չե՞րք եմ լեկել եստեղ քարացել
 Ու մընում եմ քեզ, մընում, անխրնով,
 Ենքան մընացի՛ աչքըս ջուր դառապի:

Ինձ չես լրսում,
 Ձես ափսոսում,
 Ել չես ատում
 Ինչ կըլնեմ չես...
 Յես կը վառվեմ,
 Հուր կը դառնամ,
 Յես կը հալվեմ,
 Ձուր կը դառնամ,
 Յես չը դիտեմ
 Ինչ կը դառնամ,
 Թե վոր մին ել
 Եսպես մընամ...

Ասում են՝ ուռին
 Աղջիկ եր խնձ պես,
 Մընում եր չարին,
 Ու չեկավ նա տես:
 Խեղճը դողալով
 Անհուշս կըռացավ,
 Դարդից չորացավ,
 Ուռնի դարձավ:
 Ջրերի վըրս
 Գըլուխը կախած
 Դեռ դողում է նա
 Ու լալիս կամաց,
 Ու ամբողջ տարին
 Մի միտք է անում,
 Թե չարը չարին
 Վճնց է մոռանում...

— Ա՛խ, Անճւշ, Անճւշ, եդ ի՞նչ ես ասում.

Բա դու չե՞ս լրսում.

Են, վոր լանջերին խաղեր եմ ասում,

Ո՞ւմ հետ եմ խոսում...

Են, վոր գիշերով շըհու չեմ վըշում,

Են ո՞ւմ եմ կանչում...

Են, վոր մոլորված նըստած եմ մընում,

Ո՞ւմ հետ եմ լինում...

Են, վոր հառաչում ու ախ եմ քաշում,

Են ո՞ւմ եմ հիշում...

Ա՛խ, Անճւշ, Անճւշ, անաստված Անուշ...»

Արբեցած, անճւժ

Հառաչեց հովիվն ու սըրտին ընկավ,

Հալվեցանվ, հանգանվ...

IX

— Անճւշ, աչ աղջի, Անճւշ, տուն արի...»
 Կանչում ե մերը, հառաչում, կանչում:
 — Գալիս եմ, գալիս, գալիս եմ, նանի...»
 Ձորից աղջկա ձենն ե զողանջում:
 Ու մազերն անկարգ արված թիկունքով
 Ու ցըրված շիկնած աչաերի վրան,
 Դուրս լեկավ թեթե ամպերի տակից
 Անուշը՝ փախած լեղնիկի նրման:
 Նա կուժը դատարկ լետ ղերավ կրրկին,
 Իսկ ուսին տարած ուսաշոր չըկա,
 Թողել ե են ել շրթի լեզերքին,
 Ա՛խ, անհողութուն ջահել աղջկաւ...»
 — Նանի, վախեցի, գանդատվում ե հա,
 Յեղ ուղում ե լալ, շի կարողանում...»
 — Նանի, ներքևում լետ մարդիկ տեսա,
 Կարծեցի՝ թուրքեր ելին լողանում...»
 Անիծում ե ծեր մերը բարկացած
 Իրեն մոռացկոտ, վախկոտ Անուշին,
 Ու անեծք տալով իջնում ե նա ցած՝
 Դատարկ լետ ղերած հին կուժը ուսին:

ՅԵՐԿՐՈՐԿ ՅԵՐԳ

X

(ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ԱՌԱՎՈՏԸ)

Համբարձումն լեկավ, ծաղկունքը արվան
 Չուգել են հանդեր նախշուն գորգերով.
 Փունջ-փունջ աղջիկներ սարերը լեյան
 Վիճակ հանկուռ աշխուժ լերդերով:

Համբարձում, լանչա,
 Յանչա ջան, լանչա,
 Մե սարեր, լանչա,
 Յանչա ջան, լանչա:

Յերդ ու բուլը խառնած,
 Թե-թեի բրնած
 Զուգում են լեռներ,
 Մաղիկ են քաղում,
 Մաղիկ հեա խաղում,
 Ինչպես թիթեռներ:

Համբարձում, լանչա,
 Յանչա ջան, լանչա,
 Լալ որեր, լանչա,
 Յանչա ջան, լանչա:

Յեկավ համբարձում
 Մաղիկով զարդարված,
 Մեր քախտին հարցում.
 — Ո՞վ ե մեզ գրքված:

— Ա՛յ ջան աղա, չորան աղա, մեմ ես դու:
 Ասոված գխտի, աշխարհ գխտի՝ իմն ես դու:

Դե հանիր, մղջի,
 Վիճակն ի բարին,
 Յերգերով գովենք
 են իգիթ յարին:

— Բեղը ծիւծիւ, բուլը թիւ-թիւ են յարի,
 Ի՛նչ դարդ ունեմ քանի նա կա աշխարհի:

Համբարձում, լանլա,
 Յանլա ջան, լանլա,
 Հուր սըրտեր, լանլա,
 Յանլա ջան, լանլա:

Թընդում են լերդեր, խընդում են սըրտեր,
 Ու շուրջ բոլորած վիճակ են հանում.
 Յելնում և մեկին իր լերսւզն ու սեր,
 Մյուսի մուրազը սըրտումն և մընում:

XI

Պըտուլտ և տալիս վիճակը նորից
 Քուշուշըը գըլխին ծաղիկ Մաղկամեր,
 Թընդում «ջան գյուլում» մատաղ սըրտերից,
 Հետը գըվգըվում են ծաղկոտ սարեր:

«Ա՛յ թուխ մազավոր աղջիկ,
 Ա՛յ սարի սովոր աղջիկ,
 Զիգյարին գյուլա դիպչի
 Քեզ սիրի ով վոր աղջիկ:»

— Վճհ, ի՞նչ սև վիճակ քեզ բաժին ընկավ,
 Սևաբնխտ քուրիկ, նազելի Անուշ.
 Քու ձեռը կոտրի, ով վոր հանեցիր...»
 Ու վողջ մընացին մոլորված, ապուշ:

— Սուտ բան և, քուրիկ, դու մի հավատար,
 Հոկ պատահական մի չար խոսք և սա.
 Միրտըդ մի կոտրի սուտ բանի համար,
 Քու խաղըդ խաղան, ջան գյուլում աւա:

— Ա՛խ, չե՛, լես գիտեմ, լես բախա չե ունեմ.
 Յես լերբեք, լերբեք բախտ չեմ ունեցել...
 Յես միշտ ել եսպես անբախտ կրկնեմ.
 Մանուկ որից են դեռ ինձ անխիճել...
 Ասում են՝ մի որ, լես որորոցում,

Մի պատավ գարվիչ մեր դուռն է դալի,
 Իր խաղն արում է ու բաժին ուզում,
 Իմ նանը նորան բաժին չե տալի

— Կորի, արում է, կորի մեր դռնից,
 Յերեխաս ճաքեց, հեռացիր, գընա...
 Ու դարվիչն ենտեղ անխիճում է ինձ,
 Թե՛ դըրա որը լացով անց կենա...

Ա՛խ, են դարվիչի անեծքին արդարե՛ք
 Ու ես վիճակիմ տեղակես Աստուծո՛ւ
 Մէջդուստր միշտ փակ, սիրտըս չե միշտ
 Ինչ կա, չգգիտեմ, լեմ առջև պահվածք...

— Մի տըրածիր, Աստու՛շ, մի լինիր համառ,
 Մեր ձեռքով հանած մի խոնամիր վիճակ,
 Մի խելառ դարվիչ, մի անեծք անբաժիր,
 Ու լալիս ես դուստրս արբարածաք...

Հանգիստ կաց, քուրիկ, մի վախիր եղբան,
 Կլանքը քեզ համար վառ դարու՛ն են դեռ,
 Եդ քո նորահաս մասնաղ կուսուխչան
 Առաջև դեռ կան լերջանիկ որեր,
 Սուտ բան ե՛, քուրիկ, դու մի հավատար,

Լոկ պատահական մի չար խոսք է սա.
 Միրառդ մի կտորի սուտ բանի համար,
 Բու խաղըդ խաղա, շան գլուխում ասա:

...

(ԽՈՒՄԲԸ ՅԵՐԳՈՒՄ Ե)

Աղջի, բախտավոր,
Երնեկ քու սերին,
Քու սարի սովոր
Սե-սե աչքերին:

Համբարձում, լնլլա,
Յնլլա ջան, լնլլա,
Սեր-որեր, լնլլա,
Յնլլա ջան, լնլլա:

Մեռնեմ գարունքիդ,
Ծաղկած գարուն ես,
Սարի պես մեջքիդ
Կանգնած չար ունես:

Համբարձում, լնլլա,
Յնլլա ջան, լնլլա,
Սար-չարեր, լնլլա,
Յնլլա ջան, լնլլա:

(ԱՆՈՒՅԸ ՄԵՆԱԿ)

Ա՛խ, իմ բախտը կանչում ե ինձ՝
Ձեմ հասկանում դեպի ուր...
Դողում ե պաղ նըրա ձենից
Իմ սիրտը սե ու ախուր:

Դուք ել, սարի սիրուն ծաղկունք,
Թաքուն մի ցավ ունիք լուռ,
Աչիկներըդ լիքն ե արցունք,
Սիրաներըդ սե ու աղխուր:

Ա՛խ, ծաղիկներն ես աշխարհքում
 Տանջվում եմ միշտ եսպես զուր,
 Տըրտրվում եմ ու թառամում
 Սիրտները սև ու տըխուր:

(ԽՈՒՄԲԸ ՇԵՆՎԻՑ)

Համբարձում, լանլա,
 Յանլա ջան, լանլա,
 Վառ ցավեր, լանլա,
 Յանլա ջան, լանլա:

ՅԵՐՐՈՐԴ ՅԵՐԳ

XII

Ջրմբան մի դիշեր կար մի հարսանիք,
 Հըրճվում եր անզուսպ ամբոխը գյուղի.
 Գյուղն ելին իջել հովիվ պատանիք
 Աղջիկ տեսնելու, պարի ու կոխի:
 Ու պարից հետո լեն հըրապարակ
 Բաց արին մեջ տեղն արձակ դըլխատան,
 Զուռնաչին փըչեց կոխի չեղանակ,
 Ահել ու ջահել իրարով անցան:
 Հարանց են տալի — «Քաշի՛ հա, քաշի՛...»
 Ու դուրս քաշեցին զոռով չերկուսին.
 Մինը մեր Սարոն, իսկ մյուսն Անուշի
 Անդրանիկ չեղբայր, գառնարած Մոսին:
 Վողջ գյուղը կանգնեց պարըսպի նման,
 Զոկվեց, բաժանվեց չերկու բանակի,
 Ամեն մի բանակն ընտրեց փահլեան,
 Կանգնեց թիկունքին տըղերանց մեկի:

Գոռում են, գոչում չերկու բանակից.
 — Սըրտապինդ կացեք, մի վախեք, տըղերք,
 Իսկ նորեկ հարսի փարզի քամակից
 նայում են կանգնած հարսն ու աղջրկերք:
 Ու տաքանում են տըղերքը սաստիկ,
 Փեշերը հավաք խըրում են գոտին,
 Գետին են զարկում ձեռները հաստլիկ,
 Իրար են համնում թափով մոլեզին...
 Ազաթ կա սակալն են մութ ձորերում,
 Ու միշտ հընազանդ հընոց աղաթին,
 Ամբոխի առջև իգիթն իր որում
 Գետին չի զարկիլ ընկեր իգիթին:
 Ու իրար բըռնած Սարոն ու Մոսին
 Քաշում են, ընկնում խոզապարկուկի,
 Ընկնում են գետին, չեխում միասին,
 Դեմվար ե իբրև հաղթել մեկ մեկի:
 Իզուր ե գոռում ամբոխը հարբած,
 Զուր սըրտատըրոփ նայում աղջիկներ,
 Յեվ գուր ե Անուշն իր շունչը կըտրած,
 Մառել ու կանգնել ինչպես մի պատկեր:
 Անուշը կանգնած... Սարոն նըկատեց,
 Թունդ առավ սիրտը ու զարկեց արագ.
 Աչքերի առջև մըլարը պատեց,
 Մոռացավ ընկեր, աղաթ ու աշխարք:
 Ու մընչդեռ Մոսին ընկերախաղի,
 Կատակի տալով թողած եր իրեն,
 Ուժ արավ Սարոն, ծընկեց կատաղի,
 Գետնեց ընկերին, ու չոքեց վըրեն:
 Ամբոխը թափվեց հարա-հըրոցով,
 Վեր թըռցրեց ջահել փահլեաններին,

Յե՛վ՝ ուրախության աղմուկ գոռոցով
 Հաղթողին փեսի թախտի մոտ բերին:
 Յընծության ձայնից, ծափերի զարկից
 Շարժվում են դողում պատեր ու ոճորք,
 Իսկ նորեկ հարսի փարդի քամակից
 Նայում են/կանգնած հարսն ու աղջրկերք:

XIII

Վեր կացավ Մոսին. իրեն կըտրատում,
 — Թող գն, գոռում ե, վոր բըռնենք նորից,
 Թե չե նամարդը, արևս եմ յերդվում,
 Ել չի պըրծնելու յերբեք իմ ձեռից:
 Վեր չի գցել ինձ... ինձ խարել ե նա...
 Մեղքան բաց արեք, թող մին ել մեջ գա...»
 Ու ամեն կողմից ուրախ հըրհոռում,
 Թունալի ծաղրով կանչում են, գոռում.

— Չելավ, եդ չեղավ,
 Վեր չի գըցել դեռ,
 Մոսին թոլ ելավ—
 Խոզապարկուկ եր...
 Հն, հն, հն, տըղերք,
 Շատ ել լավ կանի.
 Մեջքը թափ տըվեք,
 Թող մին ել բըռնի...
 Հն, հն, հն, տըղերք,
 Մեջքը թափ տըվեք...»

XIV

Յե՛վ աղմըկալի հարսանքի տանից
 Դուրս լեկավ Մոսին սաստիկ վիրավոր.

Արլուն ե կաթում սեակնած սրբոց
 Գրնում ե բաասա քալիքը մոյոր
 — Ամսթ քեզ, Մոսի, թնք ու նախափինք,
 Ամսթ քեզ նրման գոված խփիթին,
 Մի անունդ հիւր, մի բուրդ մրախէ,
 Դեռ քու թիկունքը չեր տեսել գետին:
 Ի՞նչպես վեր բնկար դժւ պարի նրման,
 Յերբվոր նայում եր վողղ գուղը կանգնած:
 Դճ... կուչ գաս տակին Սարոյի ծրնկանք —
 Նրբանից հետո յերևա կանանց...
 Յեկած եր ես րանն իսկի քու գրվսին...
 Ծաղրատեղ դառար բովանդակ գեղին...
 Դե մեռիր ելի, գետինը մըբիր,
 Տանը վեր բնկիր՝ իվի պրարտիր...

XV IVX

— Վայ, վայ, Մոսի ջան, ինձ մի րսպանիր,
 Սրբանից հետո չեմ սիրել նրբան...
 Վախենում եմ չես... դամեղ տեղը գիր...
 Սիրարս դողում ե տերևի նրման...
 Խընդրում եր լալով լեղոր առաջին
 Անորո ու դայուկ իր քուլը չորած,
 Մոսին՝ փալկրաուն խանչալը ձեռին
 Ուզում եր մորթել նրբան աչքը րաց:
 — Դե ի՞նչ անունով լեղովիր, անըզգամ,
 Վոր ել Սարոյին դու չես սիրելու...
 Թե չե՛ տեսնում ես խանչալը հանած՝
 Մինչև դաստակը սիրող եմ խրրելու:
 — Քու վոպի հոցն եմ, Մոսի ջան, Մոսի,
 Դու քու լեսիրին լեղմում ես տալիս...

Յես ել Սարույին չեմ սիրում՝ ասի,
 Տեսնում ես չոքած քնչպես եմ լալիս...
 — Դու խարճում ես ինձ, սուտլիկ խարհրած...
 Ձեռ սիրում ասիր. ես քնչ ե հապա,
 Ես քնչ ե հապա, վոր տեղն ենք մըտնում՝
 Հեկեկում ես դու գիշերվա մըթնում.
 Ես քնչ ե հապա, վոր դու չերազում
 «Սարո ջան, Սարո՛, Սարո» չես ասում...
 — Մոսի ջան, Մոսի, գլխովդդ շուռ դամ.
 Ինձ մի ըսպանիր, ինձ թող ես անգամ.
 Ել չեմ սիրիլ չես, չերբ դու չես ուզում,
 Ել չեմ կանչիլ չես նըրան չերազում...
 Ինձ մի ըսպանիր, դամեդ տար հեռու...
 Քու քուլըր չեմ չես... Իմ Մոսին չեմ դու...

XVI

Ու ես հարսանքից թըշնամի դարձան
 Ախպեր տըղերքը ես դեպքի համար.
 Ընկեր, բարեկամ գընացին, լեկան,
 Կըրկին հաշտության չեղավ մի հընար:
 Անկոտորում Մոսին ել վմբ Մոսին եր,
 Վոր՝ աչքը դեռ բաց, ես լուս աշխարքում,
 Իրեն հարազատ քրոջը տեսներ
 Նամարդ ընկերի — Սարույի գըրկում:
 Գուցե գիշերս ել՝ իր հերսից անքուն՝
 Ուզում ե ջահել քըրոջն ըսպանի,
 Սարույի անունն ու սերը թաքուն
 Քանչալի ծերով սրտիցը հանի:
 Ո՛վ գիտի, գուցե հենց ես գիշեր ել
 Իգիթ վոստիսերն, անհաշտ ու համար,

Մեկմեկու հոտից վռչխար են քրշել,
 Մեկմեկից վըրեժ առնելու համար:
 Կարող ե նուչնպես պատահել հանկարծ,
 Վոր մեկի դեզը, արդյունքը հընձի,
 Գիշերվա ժամին հըրով բըռընկած,
 Յերկնահաս բոցով աստղերը խանձի:

ԳՐՐՐՐԻԿ ՅԵՐԳ

XVII

Ամպերը դանդաղ ուղտերի նըման
 Նոր են շուր խըմած ձորից բարձրանում.
 Քարոտ թիկունքից Չաթինդաղ լերան
 Նոր ե արևը պըռուչնզը հանում:
 Գյուղում աղձուկով իրար են անցնում,
 Կըտեր ծերերին կանաչք հավաքված,
 Տըղերքը դեպի քարափն են վազում
 Հըրացանների կիսերից բըռնած:

XVIII

Յեկավ վիթխարի ծերունի մի մարդ,
 Կանգնեց վըրդովված արդերանց միջին:
 Մաաը դեպի ձոր մեկնելով հանդարտ
 Եսպես նա պատմեց զոռ տալով չիբխին —
 — Ես գիշերս կեսը կըլնեի գիշերվա,
 Դեռ չելի կըպցրել աչքըս տեղի մեջ.
 Քունս ել ե կորել, շանս ել են վազվա,
 Ամեն մի բանից մընապեղ եմ խեղճ...
 Հա, հալալ կեսը կըլնեի գիշերվա,
 Ծունը վերկացավ ես կըռան վըրա.

Հել հէլ կանչեցի, ձեն տրվող չկալ:
 Շունը գազարեց, շունը վեր կալալ...
 Հէլ գիցի, ասի ինքրս իմ միշում,
 Ի՞նչ ե մընացել առաջվան տղից:
 Քընում ելի վաղ մենակ արխաջում,
 Մի ձեն լրսելիս վեր թըռչում տեղից...
 Են ելի ասում, ջընել չելի դեռ.
 Կը լիներ դառը գիշերվան կեսը...
 Յերկու մարդկային սե կերպարանքներ
 Շան առջև փախած՝ ցած իջան դեսը...
 Եւ վար լրսեցին, դես ու դեն ջըրված
 Տըգերքը ճեպով ձորը ներս մտան,
 Ու մըտի տակին, ճամբիցը ծըրված,
 Յերկու մարդու թարմ վտոնատեղ զբտան:

XIX

Ամբողջ մի ամիս խըւմբը դինսովառ
 Սարեր ու ձորեր վտոնատակ տըվեց
 Չորան Սարույին գըրանելու համար,
 Վոր սարիցն իջավ Անուշին փախցրեց:
 Մի ամսից հետո տըղերքն լեկան տուն,
 Գովելով նըրա արարքը ճարպիկ.
 — Հալալ ե տըղին, այ իգիթություն,
 Ահա թե ինչպես կը փախցնեն աղջիկ:
 Մենակ Անուշի ախպերը — Մոսին
 Մընաց հանդերում. լերդում կերավ նա,
 Ուր վոր ել լինին՝ նըրանց միասին
 Գըտնի՝ կոտորի, սիրտը հովանա:
 Մնաց հանգերում: Յեվ ահա մի որ,
 Բաղվոր կանանց մեջ, մըթան հետ, թաքուն,

Շորերը պատռած, տխուր, գըլխակոր
Անուշը ձորից չեկավ հորանց տուն:

XX

— Աղջի, Վանդիշաղ, թե հոգիդ սիրես,
Մի գարիդ գըցիր, տես ի՞նչ ե ասում.
Աչքըս խավարի, տեսիլք դառնամ չես, —
Տեսիլք եմ տեսել դիշերս չերագում:
Մի մութ ձորի մեջ, մի նեղ ձորի մեջ,
Անբախտ Սարոյի վոչխարը կանգնած,
Լեզու չեր առել ու խաղ եր կանչում,
Ու խաղ եր կանչում ձեն ձենի տըված...
Մի գարիդ գըցիր, թե վորդով խընդաս,
Ես չերագն խսկի չես լավ չեմ փորձել.
Վոգորմած Աստված, Քու դուռը բանաս,
Քու վոտի հողն ենք — Դու չես ըստեղծել...
Անբան գառները մութ ձորի միջին
Ուղ ելին կանչում ու ձենով լալիս,
Սարոյի նանն ել նըրանց առաջին
Աղլուխ եր առել ու պար եր գալիս...
— Աղջի, Մանիշակ, վատ բան ես տեսել,
Գարիս ել, ահա, ենպես դուրս չեկավ.
Ես չարն, ես բարին... Սարոն ե ես ել...
Տես, ահա, Սարոն սև ճամբեն ընկավ...
Աստված խընալի ջահել-ջիվանին,
Աստված խընալի իր անբախտ նանին...

XXI

Ու ման ե գալի սարերը ընկած
Սարոն փախցրած չեղջերվի նըման,

Որահասն առաջին, գրնդակն չետեից,
Հանդերը՝ դրժոխք, ընկերը՝ գուշման:

Յեզ չերբ չերեկոն հանդարտիկ ու լուռ
Սարերից իջնում, խավարն և պատում,
Նըրա բալաթին վողրում և տըխուր,
Հնկեր սարերին խոսում, դանդատվում:

«Բարձր սարեր, մյ սարեր,
Ձեն եմ տալի «վնլ», սարեր,
Դուք ել ինձ հեռ ձեն տըվեք,
Իմ դարդերի թալ սարեր:

Վորս եմ՝ բութեա ձեզ արած,
Ձեր ձորերին, ձեզ արած,
Կուզեմ կորչեմ անգլուման,
Ես աշխարքից բեզարած:

Կորչեմ բեզար դատարկուն,
Քար-սարեսար դատարկուն,
Մեռնեմ պըրժնեմ ես որից,
Բալքի առնեմ դադար-քուն:

Ա՛խ, կը մեռնեմ՝ ամա նա
Վնլ թե հանկարժ իմանա,
Յես ադատվեմ ես ցավից,
Աչքը լալով նա մընա:»

Հ Ի Ն Ք Ե Ր Ո Ր Դ Յ Ե Ր Գ

XXII

Լալիս ե Անուշն չերեսին ընկած,
 Կանգնած են շուրջը կանայք հարևան,
 Ու խոսք չեն գրտնում ասեն անարգված,
 Տարած չեա բերած, անբախտ աղջրկան:
 Աստված խընայեց՝ կոպիտ ախպերը
 Հեռու հանդերից դեռ տուն չեր դարձել,
 Իսկ խոտոռադեմ ալևոր հերը
 Ըսկսավ փրրփրրած թըքել, անիծել:
 — Դ՛հարս գընա, կորի՛, ալ վիրք, անըզգամ,
 Մե ու սուգ վինի թագ ու պսակըդ:
 Կորի՛, չերևաս աչքիս մչուս անգամ,
 Գետինը մըտնի չերկար հասակըդ:
 Տեսար, վոր նըրան ատում ե Մոսին,
 Չեն ուզում, տեսար, նըրան հերն ու մերդ,
 Դու քմնի գըլուխ ունիս քո ուսին,
 Վոր վեր ես կենում փախչում նըրա հետ:
 Խոնրված գյուղացիք կըրուրից իջան
 Մեղմելու կոպիտ բարկությունը հոր,
 Հայտնըվեց նուչնպես գյուղի քահանան,
 Մի պատկառելի հըսկա ալևոր:
 — Դ՛հարս գընացեք, դ՛հարս, գոչեց տերտերը,
 Անուշը թողեք ուղիդն ինձ ասի,
 Թողեք նա հայտնի իր միտքն ու սերը,
 Նըրանից հետո բանը կը պարզի:
 Մի լար, իմ աղջիկ, ինձ խոստովանիր,
 Միբձև ես նըրան, քու կամքով փախար...
 Յեթե սիրում ես՝ ել դարդ մի անիր,

Պիտի պըսակեմ լես ձեղ անպատճառ...
 — Ի՞նչ են հառաչում... են սվ եր, մի տես,
 Վոր դուրսը հանկարծ աղմըկեց հսպես...
 Ո՞վ ե ըսպանել... Մոսի՛ն... սւմ... սւր...
 — Անճւշ, հեյ Անճւշ... ջուր հասցրե՛ք, ջճւր...»

XXIII

Ինչպես մի հեղեղ վեր կենար հանկարծ,
 Յերկընքի մըթնած ամպերից իջներ,
 Ինչպես փոթորիկ սաստիկ սըընթաց,
 Գյուղից սըլացան մի խումբ կըտրիճներ:
 Օսվից տաքացած ել բան չեն հարցնում,
 Թըռչում են, ասես ահից հալածված,
 Ու նըբանց առջև ահուելի բացվում,
 Թըշշում ե ձորը արշունով լըցված:
 Գյուղը դատարկվեց մի ալընթարթում,
 Քարափի գըլխին կանգնած անհամբեր,
 Լճու, սըրտատըրոփ ալանջ են դընում,
 Նայում են ներքե... ձեն չի գալիս դեռ.
 Դեբեղն ե մենակ անդընդում՝ հուզված՝
 Խըլածաձայն վողբով սողում դեպի ցած:

XXIV

Ու մարդասպանը դուրս լեկավ ձորից,
 Դեմքը ալլալված, քալվածքը մուրր.
 Մարսափ ե կաթում արնոտ աչքերից,
 Յեվ կերպարանքը փոխված ե բուրր:
 Առանց նայելու մարդկանց լերեսին,

Առանց խոսելու, սեռահնած, դաժան,
 Մոտեցավ սրահին, կախ տրվավ սընին
 Սև հըրացանը, սև ոձի նըման:
 Պապանձվեց նույնպէս անբոխը մեխված,
 Վոչ վոք ծըպըտալ չի համարձակվում,
 Մենակ մի հողի անզուսպ կատաղած,
 Հարանց ե կանչում, յերեսը պոկում:
 Մեռած չորանի պառավ նանն ե նա՛
 Յավլից խելագար բառաչում, լալիս.
 Տարաբախտ ծընող, վազում ե ահա,
 Զորիցն ե տըխուր գոռոցը գալիս:

XXV

Սըգավոր կանաչք նըրա չետեից
 Հարանց կանչելով ձորը վազեցին,
 Իրենց կորցրածն ել հիշելով նորից՝
 Դիակի շուրջը կարգով շարվեցին:
 Իգիթին վաչել սըրտառուչ վողբով
 Լաց ու կոծ արին ձեն ձենի տրված:
 Տըղերքն ել մըթին, լուռ ու դըլխակոր,
 Մընացին մոտիկ քարերին նըստած:
 Վողբացին անշունչ դիակի վըրա,
 Անտեր մընացած վոչխարի մասին,
 Անսիրտ անեծքով հիշեցին նըրա
 Անճար մընացած խեղճ լարի մասին:
 Յեվ նըրա մասին, վոր ընկերները
 Հանդը գընալիս Սարո կը կանչեն,
 Վոր սարից փախած սոված շըները
 Կըտերը պիտի վոռնան, կըլանչեն:
 Ծանըր չոմբախը, գըլուխը մեխած,

Ոճորքում դրբած պիտի մըրտաի,
 Յերկար խանչալը, պատիցը կախած,
 Պատենում մընա ու ժանգը պատի...
 Վոր հով սարերի սովորած նանը
 Ել սար չի գընալ առանց Մարոյի,
 Սև շորեր հազած կը նըստի տանը,
 Անցած օրերը մեար կը բերի
 Յեզ ամեն մի խոսք, մի հիշողութուն
 Կըստատում էին սիրտը ծեր նանի,
 Յեզ աղաչում եր նա մեռած վորդուն
 Մի անդամ խոսի, աչքը բաց անի
 — Ընչի՞ չես խոսում, ընչի՞ չես նայում,
 Իմ որ ու արև, կյանք ու ջան՝ վորդի,
 Դու իմ գերեզմանն ընչի՞ չես խըլում,
 Թըշնամի վորդի, դավաճան վորդի...»
 Բայց չէին բացվում աչքերը փակված,
 Շուրթերը սառել, չորացել էին:
 Նըրանց արանքից տոսմները բաց
 Սիպտակ շարքերով յերևում էին:
 Ու նա կատաղած՝ հանդուգն անեծքով
 Ծառս յեղավ դուշման յերկընքի դիմաց,
 Յեզ հայհոյում եր, և կուրծքը ծեծում,
 Յեզ լալիս էին ձեն ձենի տըված...
 «Կարմիր արևից ընկած, Մարո ջան,
 Կանանչ տերևից ընկած, Մարո ջան...
 Արևս հանգավ, Մարո ջան,
 Գիշերս ընկավ, Մարո ջան...»
 Գիշերը ընկավ, թանձրացավ մութը
 Ու նըվաղեցին ձեները տըրտում,

Հողնեցին, հանդան... Մերուկ Դերեղը
Սըզում եր մենակ խավար անդընդում:

Սըզվոր գեաը
Մեր Դերեղը,
Միրտը քըրքըած,
Ջուրը փըրփըած,
Բարոտ ափին,
Լեռ քարափին
Դեռ ծեծում ե,
Հեծեծում ե...

XXVI

Յեվ մի քանի ընկեր-աըզերք
Ձորում, գետի չեզերքին,
Փոս փորեցին ու սըրտաբեկ
Հողին աըվին հովվի դին:
Մառ ու ծաղիկ՝ սըվսըվալով
Բույր խընկեցին դյուրեհան,
Մեր Դե-բեղն ել ահեղ ձենով
Յերգեց վըսեմ շարահան:
Ու աըզերքը աըխուր ու լուռ
Վերադարձան դեպի տուն,
Ձորում թողած մի սև բըլուր,
Մի գերեզման անանուն:

Վ Ե Յ Ե Ր Ո Ր Գ Ե Ե Ր Գ

XXVII

Գարունը չեկավ, հավքերը չեկան,
Մարեր ու ձորեր ծաղիկներ հագան.
Հով. Թումանյան—Յ

Մի աղջիկ լեկավ, մի մենակ քաղվոր,
 Գետի լեզերքին շրջում է մուր,
 Շրջում է մուր, խընդում ու լալիս,
 Յերգեր է ասում ու ման է դալիս:

— Սիրուն աղջիկ, ի՞նչ ես լալիս
 Եղպես մենակ ու մուր,
 Ի՞նչ ես լալիս ու ման դալիս
 Ես ձորերում ամեն որ:
 Թե լալիս ես՝ վարդ ես ուզում՝
 Մալիս կը գա, մի քիչ կաց,
 Թե լալիս ես՝ յարդ ես ուզում,
 Ա՛խ նա գընաց, նա գընաց...
 Արտասովելով, լալով եղպես
 Յեա չես դարձնի ել գերիդ,
 Ինչ՞ու իզուր հանգցընում ես
 Զահել կըրակն աչքերիդ:
 Նըրա անբախտ շիրմի վըրա
 Պաղ ջուր ածա աղբյուրի,
 Դու ել գընա նոր սեր արա,
 Եսպես է կարգն աշխարհի:

— Ծնորհակալ եմ, անցվոր ախպեր,
 Ասոված պահի քու յարին.
 Ճամբիդ վերջում կանգնած է դեռ
 Անուշ ծիծաղն աչքերին...
 Ուրախ սըրտով դուք ձեր սերը
 Վալելեցեք անթառամ,
 Ինձ արցունք է տվել Տերը,
 Յեա պիտի լամ, պիտի լամ...»

Ու ման ե գալիս,
 Յերգում ու լալիս:
 Յերգերը անկապ, չերգերը տըխուր,
 Արցունքի նման հոսում են իզուր.
 Բայց լալիս ե նա ու չերգեր ասում,
 Ու միշտ են անմիտ տրտունջն ե խոսում,
 Թե ինչպես հանկարծ աշխարքը փոխվեց,
 Ինչպես դատարկվեց կյանքում ամեն բան,
 Սարերը մնացին վորբ ու անչորան,
 Թե ինչպես հանկարծ նա դընաց հեռու,
 Ել չի դառնալու, ել չի դառնալու...
 «Յետ դառ, չետ, իգիթ,
 Յետ դառ, անիրանվ,
 Կարոտած չարիդ
 Աչքը ջուր դառավ:
 Վոչխարդ են սարով
 Շուռ տուր, տհեն արի,
 Փախի՛ր գիշերով
 Ու թաքուն արի...

Ա՛խ, են կանանչ սարի լանջին
 Ով ե քընած են տըղեն,
 Վըրեն քաշած սև չափընջին
 Կուռը հանած են տըղեն...
 Զան, լւմ չարն ե, ջանին մեռնեմ,
 Ծաղկի հոտով նա հարբել,
 Սարի լանջին, հովի միջին
 Մուշ-մուշ, անուշ մըրափել:

Նա սիրուն էր, անուշահոտ,
 Աչքերը լի ծիծաղով,
 Նա դալիս էր ցողոտ, շաղոտ,
 Հանաքներով ու խաղով...

Արի՛, ջան իզիթ,
 Արի՛, անխնայ,
 Կարո՞տած չարիդ
 Աչքը շուր դառաւի,
 Եւ մի ուշացնի,
 Յես շատ եմ կացել,
 Եւ մի լացացնի,
 Յես շատ եմ լացել...

Տես կը խըտովե՛մ,
 Լաց կըլե՛մ լես ել...
 Չեմ խոսիլ քեզ հետ...
 Չեմ սիրիլ քեզ ել...»

XXVIII

Անլըսելի վըշվըշում է
 Պըզտոր շուրը Իերեդի,
 Նըրա ափին կանաչում է
 Մենակ շիրիմն իզիթի:

Նըրա շուրջը հեզ սիրունին
 Թընդացնում է վողբ ու լաց,
 Ձեն է աալիս իր Մարուին
 Ու պըտըտվում մոլորված:
 Ու հոսում է գիշեր-ցերեկ
 Արցունքն անբախտ աղջըկա,

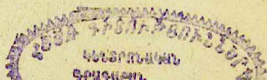
Բայց իր սիրած տղան չերբեք
 Զրկեմ, չրկա ու չրկա...
 Վըշվըշում ե գետը — վճռչ, վճռչ,
 Ու հորձանք ե տալիս հորդ,
 Ու կանչում ե՝ «Արի՛, Անճւշ,
 Արի՛, տանեմ չարիդ մոտ...»
 — Անճւշ, ալ աղջի՛, Անճւշ, տճէն արի...»
 Կանչում ե մերը վերեւից, կանչում,
 Լճու են ձորերը, լճու են ահուկի,
 Դուշման Դերեդէն ե մենակ մըռնչում:

 Վուշ-վճռչ, Անճւշ, վուշ-վճռչ, քուրիկ,
 Վճռչ քու սերին, քու չարին,
 Վուշ-վճռչ, Սարհ, վուշ-վճռչ, իգիթ,
 Վճռչ քու սիրած սարերին...

XXIX

Համբարձման գիշեր, են դուլթիչ գիշեր,
 Կա հըրաշալի, չերջանիկ վայրկյան.
 Բացվում են վոսկի չերկընքի դըռներ,
 Ներքե պապանձում, լըռում ամեն բան,
 Ու աստվածալին անհաս խորհըրդով
 Լըցվում բովանդակ Նըրա սուրբ գըթով:

 Են վեհ վայրկենին չըքնաղ գիշերի՛
 Յերկընքի անհճէն, հեռու խորքերից
 Անմուրազ մեռած սիրահարների
 Աստղերը թըռած իրար են գալիս,
 Գալիս՝ կարոտով մի հեղ համբուրվում
 Աշխարհքից հեռու, լազուր կամարում:

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0045264

(214.)

A $\frac{1}{8287}$

ԳԻՆԸ 35 Կ
ՎԱՋՄԸ 20 Կ

ՕՎ. ԿՄԱՆՅԱՆ
ՔՕՅՄԻ
ԳԻՅ ՍՍՐ Կրմենի Զրիվան